

Deutscher Bundestag

Основний закон
Федеративної Республіки
Німеччина

**Нове
видання**

20 скликання

Єдність, право та свобода –
для німецької Вітчизни!
Разом прагнемо до цього,
по-братерськи, серцем і рукою!

Єдність, право і свобода –
запорука щастя.
Хай квітне в сяйві цього щастя,
Хай квітне німецька Вітчизна!

Основний закон **Федеративної Республіки** **Німеччина**

від 23 травня 1949 р.

останні зміни внесено 19 грудня 2022 р.

Impressum

Herausgeber: Deutscher Bundestag, Referat Öffentlichkeitsarbeit,
Platz der Republik 1, 11011 Berlin
Koordination: Elmar Ostermann
Gestaltung und Satz: Regelindis Westphal Grafik-Design / Norbert Lauterbach,
Bearbeitung: wbv Media / Christiane Zay
Bundestagsadler: Urheber Prof. Ludwig Gies, Bearbeitung 2008 büro uebele
Übersetzung: Sprachendienst des Deutschen Bundestages in Zusammenarbeit
mit ask@co Sprachendienst GmbH, Übersetzer Dr. Juri Silvestrow

© Deutscher Bundestag, Berlin, März 2024
Alle Rechte vorbehalten.

Diese Publikation ist Teil der Öffentlichkeitsarbeit des Deutschen Bundestages.
Sie wird kostenlos abgegeben und ist nicht zum Verkauf bestimmt. Sie darf weder
für Wahlwerbezwecke eingesetzt noch von Parteien, Fraktionen, Gruppen oder
Vereinen für die eigene Öffentlichkeitsarbeit verwendet werden.

Вихідні дані

Видавець: Німецький Бундестаг, Відділ зв'язків із громадськістю,
Platz der Republik 1, 11011 Berlin
Кoordинація: Ельмар Остерман
Переклад: Служба перекладів Німецького Бундестагу у співпраці з ask@co
Sprachendienst GmbH. Перекладач д. Юрій Сильвестров
Дизайн і верстка: Regelindis Westphal Grafik-Design / Норберт Лаутербах
Обробка: wbv Media / Крістіана Цай
Орел Бундестагу: автор професор Людвіг Гіс, обробка 2008 р.: büro uebele

© Німецький Бундестаг, м. Берлін, Березень 2024 року
Усі права захищені.

Ця публікація є частиною роботи Німецького Бундестагу зі зв'язків із
громадськістю. Вона розповсюджується безкоштовно й не призначена для
продажу. Вона не може використовуватися для передвиборчої агітації, а
також партіями чи фракціями для власної роботи із громадськістю.

Передмова до Основного закону Федеративної Республіки Німеччина

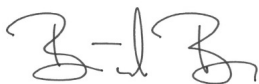
Німеччина має добру конституцію – і вона чинна вже понад 70 років. Задуманий свого часу як тимчасовий документ, Основний закон давно перетворився на повноцінну нормативну базу, якій довіряють люди. Він добре зарекомендував себе, його цінують і за кордоном. Ми можемо пишатися цим. Навіть говорять, що Основний закон є «хітом експорту», адже країни, які перебувають у процесі трансформації на шляху від авторитарних до демократичних структур, рівняються на Німеччину як на взірць для розробки положень власних конституційних норм.

Не в останню чергу це пов'язано з мінливим характером нашої конституції. Вона не статична, а дозволяє адаптуватися до обставин, що змінюються. Завдяки цьому вона може гнучко реагувати на нові виклики, відкрита для майбутнього й жива в найкращому сенсі цього слова. Водночас для внесення змін до Основного закону встановлені доволі високі бар'єри, що захищають його від щоденного політичного свавілля. Індивідуальні основоположні права навіть повністю вилучені з-під контролю політиків. Разом із конституційними принципами статті 20 на них поширюється так зване «застереження про вічність» (частина 3 статті 79). Жодна більшість, якою б великою вона не була, не може скасувати ці невід'ємні права та принципи. У цьому полягає цінний захисний механізм, що був важливим для Парламентської ради в 1948-1949 роках під час розробки Основного закону після досвіду диктатури націонал-соціалістів і який зробив вирішальний внесок до демократичного конституційного характеру нашої країни. Посил ясний: Конституція існує для людей, а їхній добробут є головним завданням держави.

Утім, наша Конституція не може гарантувати, що так буде й надалі. На неї, як і на інші конституції, поширюється правило: сформульовані в ній організаційні принципи можуть бути забезпечені в довгостроковій перспективі лише за умови участі громадян і громадян, які знову і знову наповнюватимуть їх

життям. Демократія потребує орієнтованих на цінності людей, які беруть на себе відповідальність і демонструють відданість справі – або в партіях, асоціаціях, церквах і профспілках, або в неурядових і громадських організаціях та ініціативах громадян. Люди повинні брати участь у суспільних справах, адже вони стосуються кожного.

У цьому сенсі наша Конституція – це більше ніж просто основний правовий документ. Це постійний «заклик до участі». Так свого часу висловився колишній Федеральний президент Йоганнес Рау. Якщо ми дослухаємося до цього заклику, наш Основний закон і надалі залишатиметься успішною та зразковою конституцією. А це варте зусиль.

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, cursive letters that appear to read 'B-Bas'.

Бербель Бас, Президентка Німецького Бундестагу

Змістовне наповнення статей Основного закону

Прембула	14
I. Основоположні права	15
Ст. 1 [Гідність людини – Права людини – Юридично зобов’язальний характер основоположних прав]	16
Ст. 2 [Особисті свободи]	16
Ст. 3 [Рівність перед законом]	16
Ст. 4 [Свобода совісті й віросповідання]	16
Ст. 5 [Свобода думки, мистецтва й науки]	17
Ст. 6 [Шлюб – Сім’я – Діти]	17
Ст. 7 [Шкільна освіта]	18
Ст. 8 [Свобода зібрань]	18
Ст. 9 [Свобода об’єднань і союзів]	19
Ст. 10 [Таємниця листування, поштових відправлень і зв’язку]	19
Ст. 11 [Свобода пересування]	19
Ст. 12 [Свобода професійної діяльності]	20
Ст. 12 а [Обов’язок проходження військової або іншої служби]	20
Ст. 13 [Недоторканність житла]	22
Ст. 14 [Власність – Право на спадщину – Відчуження]	23
Ст. 15 [Соціалізація]	23
Ст. 16 [Громадянство – Екстрадиція]	24
Ст. 16 а [Право на притулок]	24
Ст. 17 [Право на звернення]	25
Ст. 17 а [Обмеження основоположних прав в особливих випадках]	26
Ст. 18 [Утрата основоположних прав]	26
Ст. 19 [Обмеження основоположних прав – Правовий захист]	27
II. Федерація і землі	28
Ст. 20 [Конституційні принципи – Право на спротив]	29
Ст. 20 а [Захист природних ресурсів і тварин]	29
Ст. 21 [Партії]	29
Ст. 22 [Федеральна столиця – Прапор Федерації]	30
Ст. 23 [Європейський Союз – Захист основоположних прав – Принцип субсидіарності]	30
Ст. 24 [Передавання суверенних прав – Система колективної безпеки]	32
Ст. 25 [Примат міжнародного права]	32
Ст. 26 [Забезпечення миру]	33
Ст. 27 [Торговельний флот]	33

Ст. 28	[Конституції земель – Самоврядування громад]	33
Ст. 29	[Реорганізація територіального розподілу Федерації]	34
Ст. 30	[Суверенні права земель]	36
Ст. 31	[Пріоритет федерального права]	36
Ст. 32	[Зовнішні відносини]	37
Ст. 33	[Рівність громадян – Державна служба]	37
Ст. 34	[Відповідальність за порушення службових обов'язків]	37
Ст. 35	[Правова, адміністративна допомога й допомога в разі надзвичайних ситуацій]	38
Ст. 36	[Державні службовці Федерації]	39
Ст. 37	[Примус із боку Федерації]	39
	 III. Бундестаг	 40
Ст. 38	[Вибори]	41
Ст. 39	[Виборчий період – Початок роботи – Скликання сесій]	41
Ст. 40	[Президія – Регламент]	41
Ст. 41	[Перевірка правильності виборів]	42
Ст. 42	[Відкриті засідання – Рішення, прийняті більшістю голосів]	42
Ст. 43	[Право на виклик, на доступ і на заслуховування]	42
Ст. 44	[Слідчі комісії]	43
Ст. 45	[Комітет у справах Європейського Союзу]	43
Ст. 45 a	[Комітети в закордонних справах і з питань оборони]	43
Ст. 45 b	[Уповноважений із військових питань]	44
Ст. 45 c	[Петиційний комітет]	44
Ст. 45 d	[Орган парламентського контролю]	44
Ст. 46	[Звільнення від відповідальності й недоторканість депутатів]	44
Ст. 47	[Право на відмову від надання показань]	45
Ст. 48	[Балотування – Захист мандата – Компенсація]	45
Ст. 49	(скасована)	
	 IV. Бундесрат	 46
Ст. 50	[Завдання]	47
Ст. 51	[Склад – Співвідношення голосів]	47
Ст. 52	[Президент – Ухвалення рішень – Регламент]	47
Ст. 53	[Участь членів Федерального уряду]	48

IV а. Об'єднаний комітет	49
Ст. 53 а [Склад – Регламент]	50
V. Федеральний президент	51
Ст. 54 [Вибори – Строк повноважень]	52
Ст. 55 [Несумісність]	52
Ст. 56 [Присяга]	53
Ст. 57 [Представництво]	53
Ст. 58 [Контрасигнатура]	53
Ст. 59 [Представництво Федерації в міжнародних відносинах]	53
Ст. 59 а (скасована)	54
Ст. 60 [Призначення посадових осіб – Право на помилування – Недоторканність]	54
Ст. 61 [Обвинувачення перед Федеральним конституційним судом]	54
VI. Федеральний уряд	56
Ст. 62 [Склад]	57
Ст. 63 [Вибори Федерального канцлера]	57
Ст. 64 [Призначення та звільнення федеральних міністрів – Присяга]	57
Ст. 65 [Розподіл повноважень, відомчий і колегіальний принципи]	58
Ст. 65 а [Командування збройними силами]	58
Ст. 66 [Несумісність]	58
Ст. 67 [Вотум недовіри]	58
Ст. 68 [Питання довіри]	59
Ст. 69 [Заступник Федерального канцлера – Строк повноважень]	59
VII. Законодавство Федерації	60
Ст. 70 [Розподіл законодавчих повноважень між Федерацією та землями]	61
Ст. 71 [Виключна законодавча компетенція Федерації]	61
Ст. 72 [Конкурентна законодавча компетенція]	61
Ст. 73 [Сфери виключної законодавчої компетенції Федерації]	62
Ст. 74 [Сфери конкурентної законодавчої компетенції]	64
Ст. 74 а (скасована)	66
Ст. 75 (скасована)	67
Ст. 76 [Законопроекти]	67

Ст. 77	[Законодавчий процес – Погоджувальний комітет]	68
Ст. 78	[Процедура ухвалення законів]	69
Ст. 79	[Внесення змін до Основного закону]	69
Ст. 80	[Прийняття правових актів]	69
Ст. 80 а	[Кризова ситуація]	70
Ст. 81	[Стан законодавчої необхідності]	71
Ст. 82	[Оформлення – Оприлюднення – Набрання чинності]	72
VIII. Виконання федеральних законів і федеральна адміністрація		73
Ст. 83	[Виконання на рівні земель]	74
Ст. 84	[Власне адміністрування на рівні земель – Нагляд Федерації]	74
Ст. 85	[Адміністрування на рівні земель за дорученням Федерації]	75
Ст. 86	[Власне адміністрування Федерації]	76
Ст. 87	[Сфери власного адміністрування Федерації]	76
Ст. 87 а	[Збройні сили]	77
Ст. 87 б	[Управління Бундесвером]	78
Ст. 87 с	[Виробництво й використання ядерної енергії]	78
Ст. 87 d	[Управління повітряним транспортом]	79
Ст. 87 е	[Управління залізницями]	79
Ст. 87 f	[Поштові послуги й телекомунікації]	80
Ст. 88	[Федеральний банк – Європейський центральний банк]	80
Ст. 89	[Федеральні водні шляхи – Управління судноплавством]	81
Ст. 90	[Федеральні автошляхи]	81
Ст. 91	[Надзвичайний внутрішній стан]	82
VIII а. Спільні завдання, адміністративна співпраця		83
Ст. 91 а	[Участь Федерації – Розподіл витрат]	84
Ст. 91 б	[Планування у сфері освіти й підтримка наукових досліджень]	84
Ст. 91 с	[Системи інформаційних технологій]	85
Ст. 91 d	[Порівняльний аналіз]	85
Ст. 91 е	[Співпраця щодо базових виплат особам, які шукають роботу]	86

	IX. Правосуддя	87
Ст. 92	[Органи судової влади]	88
Ст. 93	[Повноваження Федерального конституційного суду]	88
Ст. 94	[Склад Федерального конституційного суду]	89
Ст. 95	[Верховні суди]	90
Ст. 96	[Федеральні суди]	90
Ст. 97	[Незалежність суддів]	91
Ст. 98	[Правовий статус суддів – Обвинувачення проти суддів]	92
Ст. 99	[Конституційний спір у межах землі]	92
Ст. 100	[Перевірка конкретних норм]	92
Ст. 101	[Неприпустимість надзвичайних судів]	93
Ст. 102	[Скасування смертної кари]	93
Ст. 103	[Основні права в судах]	93
Ст. 104	[Позбавлення волі]	94
	X. Фінанси	95
Ст. 104 a	[Повноваження на витрати – Управління фінансами – Відповідальність]	96
Ст. 104 b	[Фінансова допомога для здійснення інвестицій]	97
Ст. 104 c	[Фінансова допомога для здійснення інвестицій в освітню інфраструктуру громад]	98
Ст. 104 d	[Фінансова допомога для здійснення інвестицій у сфері будівництва соціального житла]	98
Ст. 105	[Розподіл повноважень щодо податкового законодавства]	98
Ст. 106	[Розподіл податкових надходжень і доходів від фінансових монополій]	99
Ст. 106 a	[Частка податку на місцевий громадський транспорт]	102
Ст. 106 b	[Частка земель у податку на транспортні засоби]	102
Ст. 107	[Розподіл податкових надходжень – Розподіл фінансів між землями – Додаткові субсидії]	103
Ст. 108	[Управління фінансами на рівні Федерації і земель – Фінансова підсудність]	104
Ст. 109	[Бюджетне господарство у Федерації і в землях]	105
Ст. 109 a	[Надзвичайні бюджетні ситуації]	107
Ст. 110	[Бюджет]	107
Ст. 111	[Кредитування бюджету]	108
Ст. 112	[Понадпланові й позапланові бюджетні видатки]	109
Ст. 113	[Збільшення видатків]	109
Ст. 114	[Звітність – Аудит]	109
Ст. 115	[Кредитні обмеження]	110

Х а. Стан оборони	112
Ст. 115 а [Рішення про впровадження стану оборони]	113
Ст. 115 b [Здійснення командування Федеральним канцлером]	113
Ст. 115 с [Розширення законодавчої компетенції Федерації]	114
Ст. 115 d [Невідкладні законопроекти]	114
Ст. 115 е [Об'єднаний комітет]	115
Ст. 115 f [Залучення Федеральної прикордонної охорони – Розширені розпорядчі повноваження]	115
Ст. 115 g [Федеральний конституційний суд]	116
Ст. 115 h [Закінчення строку виборчих каденцій і терміну перебування на посаді]	116
Ст. 115 і [Повноваження урядів земель щодо вжиття заходів]	117
Ст. 115 k [Статус і тривалість дії надзвичайних постанов]	117
Ст. 115 l [Скасування надзвичайних заходів – Укладення миру]	118
 ХІ. Перехідні та прикінцеві положення	 119
Ст. 116 [Поняття «німець» – Поновлення у громадянстві]	120
Ст. 117 [Виключення чинності двох основоположних прав]	120
Ст. 118 [Реорганізація земель Баден і Вюртемберг]	120
Ст. 118 a [Реорганізація земель Берлін і Бранденбург]	121
Ст. 119 [Біженці й переміщені особи]	121
Ст. 120 [Видатки, пов'язані з окупацією – Тягар війни]	121
Ст. 120 a [Розподіл тягара війни]	122
Ст. 121 [Термін «більшість членів»]	122
Ст. 122 [Момент переходу законодавчої компетенції]	122
Ст. 123 [Продовження дії попереднього права]	123
Ст. 124 [Продовження дії права щодо виключної законодавчої компетенції]	123
Ст. 125 [Продовження дії права щодо конкурентної законодавчої компетенції]	123
Ст. 125 a [Продовження дії Федерального права – Заміна земельним правом]	123
Ст. 125 b [Продовження дії рамкових законів – Повноваження земель на відступ від них]	124
Ст. 125 с [Продовження дії права у сфері спільних завдань]	125
Ст. 126 [Рішення про продовження дії права як федерального права]	126
Ст. 127 [Адаптація права у французькій зоні та в Берліні]	126
Ст. 128 [Продовження дії розпоряджень]	126
Ст. 129 [Повноваження в рамках права, дію якого продовжено]	126

Ст. 130	[Передавання наявних адміністративних установ]	127
Ст. 131	[Колишні співробітники державної служби]	127
Ст. 132	[Вихід державних службовців на пенсію]	128
Ст. 133	[Правонаступництво в управлінні Об'єднаною економічною зоною]	129
Ст. 134	[Передавання майна колишньої Німеччини]	129
Ст. 135	[Регулювання майнових відносин у разі зміни приналежності території землі]	129
Ст. 135 a	[Старі зобов'язання]	130
Ст. 136	[Перше засідання Бундесрату]	131
Ст. 137	[Право державних службовців бути обраними]	131
Ст. 138	[Нотаріат Південної Німеччини]	132
Ст. 139	[Продовження дії приписів про денацифікацію]	
Ст. 140	[Право релігійних об'єднань]	132
Ст. 141	[«Бременське застереження»]	132
Ст. 142	[Застереження на користь визначених у праві земель основоположних прав]	132
Ст. 142 a	(скасована)	133
Ст. 143	[Строк дії відмінних положень]	133
Ст. 143 a	[Виключна законодавча компетенція на залізницях Федерації]	133
Ст. 143 b	[Реорганізація Німецької федеральної пошти]	134
Ст. 143 c	[Компенсаційні суми в разі скасування спільних завдань]	134
Ст. 143 d	[Перехідні положення в рамках допомоги з консолідації]	135
Ст. 143 e	[Федеральні автомагістралі, реорганізація управління закупівель]	137
Ст. 143 f	[Федеральні фінансові відносини]	137
Ст. 143 g	[Продовження дії статті 107]	138
Ст. 144	[Ухвалення Основного закону – Берлін]	138
Ст. 145	[Набуття чинності Основним законом]	138
Ст. 146	[Строк дії Основного закону]	139

Витяг із Конституції Німеччини від 11 серпня 1919 року (Веймарська конституція)	140
---	-----

Релігія і релігійні громади

Ст. 136	141
Ст. 137	141
Ст. 138	142
Ст. 139	142
Ст. 141	142

Основний закон Федеративної Республіки Німеччина

від 23 травня 1949 року

23 травня 1949 року на відкритому засіданні в Бонні на Рейні Парламентська рада встановила, що ухвалений Парламентською радою 8 травня 1949 року Основний закон Федеративної Республіки Німеччина упродовж тижня з 16 до 22 травня 1949 року був схвалений органами народного представництва понад двох третин долучених німецьких земель.

На підставі цього рішення Парламентська рада в особі своїх голів завершила оформлення й оприлюднила Основний закон. Основний закон публікується у «Віснику федеральних законів» відповідно до частини 3 статті 145.

Преамбула

Усвідомлюючи свою відповідальність перед Богом і людьми, натхненний бажанням служити миру в усьому світі як рівноправний член об'єднаної Європи, німецький народ на підставі своєї конституційної влади ухвалив цей Основний закон.

Німці земель Баварія, Баден-Вюртемберг, Берлін, Бранденбург, Бремен, Гамбург, Гессен, Мекленбург-Передня Померанія, Нижня Саксонія, Північний Рейн-Вестфалія, Рейнланд-Пфальц, Саар, Саксонія, Саксонія-Ангальт, Тюрингія і Шлезвіг-Гольштейн у вільному самовизначенні остаточно ствердили єдність і свободу Німеччини. Тим самим цей Основний закон є чинним для всього німецького народу.

I. Основоположні права

Стаття 1

[Гідність людини – Права людини – Юридично зобов'язальний характер основоположних прав]

- (1)** Гідність людини є недоторканною. Поважати й захищати її – обов'язок усієї державної влади.
- (2)** Тому німецький народ визнає недоторканні та невід'ємні права людини як основу кожної людської спільноти, миру і справедливості у світі.
- (3)** Наведені нижче основоположні права є зобов'язальними для законодавчої, виконавчої й судової влади як норми прямої дії.

Стаття 2

[Особисті свободи]

- (1)** Кожен має право на вільний розвиток своєї особистості тією мірою, якою він не порушує прав інших і не зазіхає на конституційний лад або моральні засади.
- (2)** Кожен має право на життя й фізичну недоторканність. Свобода людини є непорушною. Втручання в ці права допустиме лише на підставі закону.

Стаття 3

[Рівність перед законом]

- (1)** Всі люди рівні перед законом.
- (2)** Чоловіки й жінки рівноправні. Держава сприяє дійсному втіленню рівноправ'я жінок і чоловіків та працює над усуненням наявних недоліків.
- (3)** Ніхто не може бути дискримінованим або привілейованим за ознакою статі, походження, раси, мови, батьківщини й місця народження, віросповідання, релігійних або політичних поглядів. Ніхто не може бути дискримінованим через його фізичні або розумові вади.

Стаття 4

[Свобода совісті й віросповідання]

- (1)** Свобода совісті й віросповідання та свобода релігійних і світоглядних переконань є непорушною.

- (2) Гарантується безперешкодне сповідання релігії.
- (3) Ніхто не може бути всупереч своєму сумлінню примушений до несення військової служби зі зброєю. Подробиці регулюються федеральним законом.

Стаття 5

[Свобода думки, мистецтва й науки]

- (1) Кожен має право вільно висловлювати й поширювати свою думку в усній, письмовій або образотворчій формі й безперешкодно одержувати інформацію із загальнодоступних джерел. Гарантується свобода преси та свобода висвітлення подій за допомогою радіо й кіно. Цензура не застосовується.
- (2) Ці права діють у межах, установлених нормами загальних законів, законодавчими положеннями про захист молоді та правом на повагу до особистої честі.
- (3) Мистецтво й наука, дослідження й викладання є вільними. Свобода викладання не звільнює від обов'язку зберігати вірність Конституції.

Стаття 6

[Шлюб – Сім'я – Діти]

- (1) Шлюб і сім'я перебувають під особливим захистом держави.
- (2) Догляд за дітьми та їхнє виховання є природним правом батьків і їхнім головним обов'язком. Вони здійснюються під наглядом держави.
- (3) Діти можуть бути розлучені із сім'єю всупереч волі осіб, уповноважених на їхнє виховання, лише на підставі закону, якщо останні не справляються зі своїми обов'язками або якщо існує загроза, що діти з інших причин можуть залишитися без догляду.
- (4) Кожна мати має право на захист і підтримку з боку держави.
- (5) Позашлюбним дітям законодавством забезпечуються такі самі умови для їхнього фізичного й духовного розвитку та становище в суспільстві, як і народженим у шлюбі дітям.

Стаття 7

[Шкільна освіта]

- (1)** Уся система шкільної освіти перебуває під наглядом держави.
- (2)** Уповноважені на виховання особи мають право вирішувати, чи відвідуватиме дитина уроки релігії.
- (3)** Уроки релігії в державних школах є звичайним предметом, за винятком неконфесійних шкіл. Викладання релігії здійснюється відповідно до принципів релігійних об'єднань при збереженні права на нагляд із боку держави. Учитель не зобов'язаний викладати релігію проти своєї волі.
- (4)** Право на створення приватних шкіл гарантується. Приватні школи можуть організовуватися замість державних лише з дозволу держави й підпорядковуються законам землі. Дозвіл має надаватися, якщо приватні школи не поступаються державним щодо навчальних цілей, облаштування, академічної підготовки викладацького складу, а також якщо не заохочується розмежування учнів залежно від майнового стану батьків. У дозволі має бути відмовлено, якщо економічне і правове становище викладацького складу не забезпечується достатньо.
- (5)** Приватна початкова школа може бути створена лише в разі, якщо управління освіти визнає, що в цьому існує особлива педагогічна зацікавленість або якщо вона створюється за клопотанням уповноважених на виховання осіб як міжконфесійна школа, школа для дітей одного віросповідання або як світоглядна школа, а державних початкових шкіл такого типу у громаді немає.
- (6)** Скасування підготовчих шкіл залишається чинним.

Стаття 8

[Свобода зібрань]

- (1)** Усі німці мають право збиратися мирно і без зброї без попереднього сповіщення чи дозволу.
- (2)** Для зібрань просто неба це право може бути обмежене законом або на підставі закону.

Стаття 9

[Свобода об'єднань і союзів]

- (1)** Усі німці мають право створювати об'єднання й товариства.
- (2)** Забороняються об'єднання, цілі або діяльність яких суперечать кримінальному законодавству або спрямовані проти конституційного ладу або проти ідеї взаєморозуміння народів.
- (3)** Право створювати об'єднання для захисту й поліпшення умов праці та економічного становища гарантується кожному і для всіх професій. Угоди, що обмежують це право або перешкоджають його здійсненню, є недійсними, а спрямовані на це заходи – незаконними. Заходи, передбачені статтями 12 а, частинами 2 і 3 статті 35, частиною 4 статті 87 а і статтею 91, не повинні бути спрямовані проти виступів трудящих, що організуються зазначеними в реченні 1 об'єднаннями в інтересах охорони і поліпшення умов праці й економічного становища.

Стаття 10

[Таємниця листування, поштових відправлень і зв'язку]

- (1)** Таємниця листування, поштових відправлень і зв'язку не порушна.
- (2)** Обмеження можуть бути встановлені лише на підставі закону. Якщо обмеження слугує захисту основ вільного демократичного ладу, існування або безпеки Федерації чи однієї із земель, закон може встановити, що про обмеження не повідомляється відповідна особа, і що замість застосування встановлених процедур застосовується перевірка сформованими народним представництвом органами і допоміжними органами.

Стаття 11

[Свобода пересування]

- (1)** Усі німці користуються свободою пересування всією територією Федерації.

- (2) Це право може бути обмежене лише законом або на підставі закону й лише у випадках, коли особа не має достатніх засобів для існування, у результаті чого для суспільства може виникнути особливе навантаження, а також у тих випадках, коли це є необхідним для відвернення загрози існуванню або основам вільного демократичного ладу Федерації або однієї із земель, для боротьби з загрозою епідемії, стихійними лихами або особливо серйозними надзвичайними ситуаціями, для захисту молоді від безпритульності або попередження протиправних діянь.

Стаття 12

[Свобода професійної діяльності]

- (1) Усі німці мають право вільно обирати рід занять, місце роботи й місце навчання. Здійснення професійної діяльності може регулюватися законом або на підставі закону.
- (2) Ніхто не може бути примушений виконувати певну роботу інакше ніж у рамках звичайної, загальної і рівної для всіх суспільної діяльності.
- (3) Примусова праця допустима лише в разі позбавлення волі за рішенням суду.

Стаття 12 а

[Обов'язок проходження військової або іншої служби]

- (1) Чоловіки, які досягли вісімнадцятирічного віку, можуть бути призваними на службу до збройних сил, Федеральної прикордонної охорони або підрозділу цивільної оборони.
- (2) Той, хто відмовляється від військової служби зі зброєю через переконання, може бути залучений до альтернативної служби. Тривалість альтернативної служби не може перевищувати тривалості військової служби. Подробиці регулюються законом, який не може обмежувати свободи переконання й водночас має передбачити можливість проходження альтернативної служби, жодним чином не пов'язаної з підрозділами збройних сил і Федеральної прикордонної служби.

- (3)** Військовозобов'язані, які не призиваються на службу відповідно до частин 1 або 2, можуть в умовах стану оборони згідно із законом або на підставі закону в цілях оборони, включаючи захист цивільного населення, залучатися до цивільних робіт на підставі трудових відносин; залучення до роботи на підставі публічно-правових відносин припустиме лише у зв'язку з виконанням поліцейських функцій або таких державних завдань публічного управління, що можуть бути виконані не інакше як у рамках правовідносин державної служби. Трудові відносини відповідно до речення 1 можуть мати місце у збройних силах у сфері їхнього забезпечення, а також у сфері державного управління; залучення на підставі трудових відносин для забезпечення цивільного населення припустимі лише для задовільнення його життєво важливих потреб або для забезпечення його захисту.
- (4)** Якщо в разі стану оборони потреба цивільних санітарно-лікувальних закладів і стаціонарних військових госпіталів у цивільних співробітниках не може бути забезпечена на добровільній основі, то жінки віком від вісімнадцяти до п'ятдесяти п'яти років можуть бути залученими до такої роботи згідно із законом або на підставі закону. За жодних обставин не припускається їхнє залучення до несення служби зі зброєю.
- (5)** На період, що передує стану оборони, зазначені в частині 3 зобов'язання можуть бути накладені лише в порядку, установленому частиною 1 статті 80 а. Для підготовки до зазначених у частині 3 робіт, що вимагають спеціальних знань або навичок, громадяни згідно із законом або на підставі закону можуть бути зобов'язаними брати участь у навчальних заходах. У таких випадках не застосовується правило, встановлене в реченні 1.
- (6)** Якщо в умовах стану оборони потреба в робочій силі в зазначених у реченні 2 частини 3 сферах не може бути забезпеченою на добровільній основі, то в цілях забезпечення цієї потреби може бути обмеженою законом або на підставі закону свобода німців відмовлятися від діяльності за

певною професією або залишати місце роботи. До впровадження стану оборони діє відповідно речення 1 частини 5.

Стаття 13

[Недоторканність житла]

- (1)** Житло є недоторканим.
- (2)** Обшук може проводитися лише за розпорядженням судді, а в разі нагальної необхідності також за розпорядженням інших передбачених законом органів і лише у визначеному цим законом порядку.
- (3)** Якщо певні факти дають обґрунтовані підстави підозрювати, що хтось вчинив окремо визначене законом особливо тяжке правопорушення, то для кримінального переслідування за правопорушення допускається на підставі розпорядження судді застосування технічних засобів прослуховування житла, у якому, ймовірно, перебуває обвинувачуваний, якщо розслідування обставин справи в інший спосіб було б непропорційно складним або безперспективним. Такий захід повинен бути обмежений строком. Рішення ухвалюється колегією, що складається із трьох суддів. У разі нагальної необхідності воно може бути ухвалене й одноосібним суддею.
- (4)** Для відвернення серйозної загрози громадській безпеці, зокрема, суспільної загрози або загрози життю, технічні засоби для спостереження за житлом можуть використовуватися лише на підставі розпорядження судді. У разі нагальної необхідності цього заходу може бути вжито також за розпорядженням інших передбачених законом органів; рішення судді має бути отримане невідкладно після цього.
- (5)** Якщо застосування технічних засобів передбачається винятково для захисту осіб, залучених до проведення певної операції у житлі, то захід може ухвалюватися за розпорядженням органу, установленого законом. Інше використання отриманих таким чином даних допустиме лише для кримінального переслідування або відвернення загрози й лише за умови, що законність заходу була попередньо

визначена судом; у разі нагальної необхідності рішення судді має бути отримане невідкладно після цього.

- (6) Федеральний уряд щорічно звітує перед Бундестагом про оперативне використання технічних засобів, здійснене відповідно до частини 3, а також, наскільки це стосується сфери компетенції Федерації – згідно з частиною 4 й у випадках, що потребують суддівської перевірки – згідно з частиною 5. Орган, обраний Бундестагом, здійснює на підставі звіту парламентський контроль. Землі забезпечують рівноцінний парламентський контроль.
- (7) В інших випадках втручання й обмеження можуть здійснюватися лише для відвернення суспільної загрози або загрози життю окремих осіб, а на підставі закону також для запобігання серйозним загрозам громадській безпеці та громадському порядку, зокрема, для усунення браку приміщень, боротьби з загрозою епідемії або захисту підлітків, які перебувають у небезпеці.

Стаття 14

[Власність – Право на спадщину – Відчуження]

- (1) Право власності та право на спадщину гарантуються. Їхні зміст і межі визначаються законами.
- (2) Власність зобов'язує. Її використання має слугувати водночас добробуту населення.
- (3) Примусове відчуження власності припустиме лише для добробуту населення. Воно може бути здійсненим лише за законом або на підставі закону, що регулює характер і розмір відшкодування. Відшкодування визначається шляхом справедливого зважування суспільних інтересів й залучених сторін. Спори щодо розміру компенсації розглядаються в судах загальної юрисдикції.

Стаття 15

[Соціалізація]

Земля й надра, природні ресурси та засоби виробництва можуть передаватися на користь суспільства у спільну власність або інші форми спільного господарства

відповідно до закону, що регулює характер і розмір відшкодування. Щодо відшкодування застосовуються відповідно речення 3 і 4 частини 3 статті 14.

Стаття 16

[Громадянство – Екстрадиція]

- (1)** Ніхто не може бути позбавлений німецького громадянства. Утрата громадянства може відбутися лише на підставі закону, а проти волі особи – лише в разі, якщо вона через це не стане особою без громадянства.
- (2)** Жоден німець не може бути виданий іноземній державі. Закон може передбачити відступ від правила для екстрадиції до держави-члена Європейського Союзу або видачі міжнародному судовому органу за умови, що будуть дотримані принципи правової держави.

Стаття 16 а

[Право на притулок]

- (1)** Особи, які зазнають політичного переслідування, користуються правом притулку.
- (2)** На частину 1 не можуть посилатися особи, які вїжджають із держави-члена Європейських Спільнот або з іншої держави, що не входять до них, у якій забезпечено застосування Конвенції про статус біженців і Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Держави поза межами Європейських Спільнот, до яких застосовуються передумови речення 1, визначаються законом, що вимагає згоди Бундесрату. У випадках, зазначених у реченні 1, заходів із припинення перебування може бути вжито незалежно від їхнього оскарження в установленому порядку.

- (3) Законом, що вимагає згоди Бундесрату, можуть бути визначені держави, у яких, виходячи із наявної правової і правозастосовної ситуації та загальних політичних умов, видається гарантованим, що в них не мають місця ані політичні переслідування, ані нелюдські або принизливі покарання чи ставлення. Презюмується, що іноземець із такої держави не зазнає переслідувань, якщо він не надасть фактів, які підтверджують, що всупереч цьому припущенню він зазнає переслідувань із політичних мотивів.
- (4) Виконання заходів щодо припинення перебування у випадках, передбачених частиною 3, а також у інших випадках, у яких ці заходи є або вважаються явно необґрунтованими, може бути відкладеним судом лише за наявності серйозних сумнівів щодо законності такого заходу; обсяг перевірки може бути обмеженим, а запізнілі заяви можуть не прийматися до розгляду. Подробиці регулюються законом.
- (5) Частини 1-4 не перешкоджають дії міжнародних угод, укладених державами-членами Європейських Спільнот між собою і з третіми державами, які, поважаючи зобов'язання за Конвенцією про статус біженців і Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, виконання яких має бути забезпеченим у державах-учасницях, встановлюють правила компетентності щодо розгляду заяв про надання притулку, включаючи взаємне визнання рішень про надання притулку.

Стаття 17

[Право на звернення]

Кожен має право індивідуально або спільно з іншими особами звертатися з письмовими клопотаннями або скаргами до компетентних органів та органів народного представництва.

Стаття 17 а

[Обмеження основоположних прав в особливих випадках]

- (1)** Законами про військову й альтернативну службу може бути передбачено, що для осіб, які проходять службу у збройних силах або альтернативну службу, у період військової або альтернативної служби обмежується основоположне право вільно висловлювати й поширювати свою думку в усній, письмовій та образотворчій формі (перша половина речення 1 частини 1 статті 5), основоположне право на свободу зібрань (стаття 8), а також право на подання звернень (стаття 17) тією мірою, якою воно надає право звертатися з колективними клопотаннями або скаргами.
- (2)** Закони, що слугують забезпеченню оборони, включно із захистом цивільного населення, можуть встановлювати обмеження таких основоположних прав, як право на свободу пересування (стаття 11) і недоторканність житла (стаття 13).

Стаття 18

[Утрата основоположних прав]

Кожен, хто використовує свободу висловлення думки, зокрема, свободу преси (частина 1 статті 5), свободу викладання (частина 3 статті 5), свободу зібрань (стаття 8), свободу об'єднань (стаття 9), таємницю листування, поштових відправлень і зв'язку (стаття 10), право власності (стаття 14) або правило притулку (стаття 16 а) для боротьби проти основ вільного демократичного ладу, втрачає ці основоположні права. Рішення про втрату та її обсяг ухвалює Федеральний конституційний суд.

Стаття 19

[Обмеження основоположних прав – Правовий захист]

- (1)** Якщо згідно з цим Основним законом одне з основоположних прав може бути обмежене законом або на підставі закону, такий закон має носити загальний характер, а не стосуватися лише окремого випадку. Крім цього, у законі має бути зазначене це основоположне право з посиланням на статтю Основного закону.
- (2)** У будь-якому разі основоположне право не може бути порушене по своїй суті.
- (3)** Основоположні права поширюються і на національних юридичних осіб тією мірою, якою вони за своєю суттю можуть бути застосовані до них.
- (4)** Особа, права якої були порушені державною владою, може звернутися до суду. Якщо не встановлено жодної іншої підсудності, звернення до суду відбувається у загальному порядку. Це не стосується речення 2 частини 2 статті 10.

II. Федерація і землі

Стаття 20

[Конституційні принципи – Право на спротив]

- (1)** Федеративна Республіка Німеччина – демократична й соціальна федеративна держава.
- (2)** Уся державна влада походить від народу. Вона здійснюється народом шляхом виборів і голосувань, а також через спеціальні органи законодавчої, виконавчої та судової влади.
- (3)** Законодавча влада пов'язана конституційним ладом, виконавча й судова – законом і правом.
- (4)** Кожному, хто спробує ліквідувати цей лад, усі німці мають право чинити опір, якщо немає інших засобів захисту.

Стаття 20 а

[Захист природних ресурсів і тварин]

Усвідомлюючи відповідальність перед майбутніми поколіннями, держава захищає також природні основи життя і тварин у рамках конституційного ладу за допомогою ухвалення законів і здійснення виконавчої влади відповідно до закону і права.

Стаття 21

[Партії]

- (1)** Партії сприяють формуванню політичної волі народу. Їхнє створення є вільним. Їхня внутрішня організація повинна відповідати демократичним принципам. Вони повинні публічно звітувати про походження та використання своїх коштів, а також про своє майно.
- (2)** Партії, що, виходячи зі своїх цілей або із поведінки їхніх прихильників, зосереджуються на послабленні або ліквідації основ вільного демократичного ладу або на створенні загрози існуванню Федеративної Республіки Німеччина, є антиконституційними.

- (3) Партії, що, виходячи зі своїх цілей або з поведінки їхніх прихильників, зосереджуються на послабленні або ліквідації основ вільного демократичного ладу або на створенні загрози існуванню Федеративної Республіки Німеччина, виключаються з державного фінансування. У разі такого виключення на такі партії не поширюються податкові пільги й інші асигнування.
- (4) Питання про антиконституційність відповідно до частини 2, а також про виключення з державного фінансування відповідно до частини 3 вирішує Федеральний конституційний суд.
- (5) Подробиці регулюються федеральними законами.

Стаття 22

[Федеральна столиця – Прапор Федерації]

- (1) Столицею Федеративної Республіки Німеччина є Берлін. За представництво у столиці держави в цілому відповідає Федерація. Подробиці регулюються федеральним законом.
- (2) Федеральний прапор – чорно-червоно-золотий.

Стаття 23

[Європейський Союз – Захист основоположних прав – Принцип субсидіарності]

- (1) Для побудови об'єднаної Європи Федеративна Республіка Німеччина бере участь у розбудові Європейського Союзу, відданого принципам демократичної, правової, соціальної і федеративної держави, а також принципу субсидіарності, що забезпечує захист основоположних прав, по суті порівнянних із цим Основним законом. Для цього Федерація може шляхом ухвалення закону за згодою Бундесрату передавати суверенні права. На документи щодо створення Європейського Союзу, а також на зміну його договірних основ і на аналогічні положення, що по суті змінюють або доповнюють цей Основний закон або уможливають внесення таких змін чи доповнень, поширюється дія частин 2 і 3 статті 79.

- (1а)** Бундестаг і Бундесрат мають право подавати позов до Суду Європейського Союзу у зв'язку з порушенням принципу субсидіарності певним законодавчим актом Європейського Союзу. Бундестаг зобов'язаний зробити це на вимогу чверті своїх членів. На підставі закону, що вимагає згоди Бундесрату, можуть бути зроблені винятки із принципу субсидіарності для здійснення прав, наданих Бундестагу і Бундесрату фундаментальними документами Європейського Союзу, а саме з речення 1 частини 2 статті 42 та речення 1 частини 3 статті 52.
- (2)** У справах Європейського Союзу беруть участь Бундестаг, а через Бундесрат – землі. Федеральний уряд повинен інформувати Бундестаг і Бундесрат вичерпно і в найкоротші терміни.
- (3)** Федеральний уряд перед тим, як долучитися до розробки правових актів Європейського Союзу, надає Бундестагу можливість висловити свої зауваження. Федеральний уряд під час переговорів бере до уваги зауваження Бундестагу. Подобиці регулюються законом.
- (4)** Бундесрат залучається до процесу ухвалення рішень Федерації, якщо він повинен брати участь у відповідному внутрішньодержавному заході або якщо землі мають повноваження на вирішення відповідних внутрішніх питань.
- (5)** Якщо зачіпаються інтереси земель у сфері виключної компетенції Федерації або якщо Федерація має і так право законодавчої ініціативи, Федеральний уряд бере до уваги думку Бундесрату. Якщо йдеться про законодавчі повноваження земель, створення їхніх органів влади або їхні адміністративні процедури, думка Бундесрату повинна враховуватися вирішальною мірою під час розробки рішення Федерації; при цьому повинна забезпечуватися загальнодержавна відповідальність Федерації. У питаннях, які можуть призвести до збільшення витрат або зменшення доходів Федерації, потрібна згода Федерального уряду.
- (6)** Якщо зачіпаються виключні законодавчі повноваження земель у сфері шкільної освіти, культури або радіомовлення, здійснення прав, на які Федеративна Республіка Ні-

меччина має право як держава-член Європейського Союзу, передається Федерацією представнику земель, призначеному Бундесратом. Ці права здійснюються за участю та узгодженням із Федеральним урядом; водночас зберігається загальнодержавна відповідальність Федерації.

- (7) Подобиці частин 4-6 регулюються законом, який потребує згоди Бундесрату.

Стаття 24

[Передавання суверенних прав – Система колективної безпеки]

- (1) Федерація може на підставі закону передавати здійснення своїх суверенних прав міждержавним установам.
- (1а) У разі, якщо землі відповідають за здійснення державних повноважень і виконання державних обов'язків, вони можуть за згодою федерального уряду передавати суверенні права розташованим у прикордонній зоні установам прилеглих держав.
- (2) Федерація може для збереження миру приєднуватися до певної системи взаємної колективної безпеки; при цьому вона погоджується на обмеження своїх суверенних прав, які сприятимуть встановленню та забезпеченню мирного і тривалого ладу в Європі й серед народів світу.
- (3) Для врегулювання міждержавних спорів Федерація укладає угоди, що передбачають загальний, всеосяжний та обов'язковий міжнародний арбітраж.

Стаття 25

[Примат міжнародного права]

Загальні норми міжнародного права є складовою частиною федерального права. Вони мають пріоритет перед законами і створюють права та обов'язки безпосередньо для осіб, які мешкають на території Федерації.

Стаття 26

[Забезпечення миру]

- (1)** Дії, що здатні порушити мирне співіснування народів і проводяться для цього, зокрема, підготовка до ведення агресивної війни, є антиконституційними. За них має передбачатися покарання.
- (2)** Зброя, призначена для ведення бойових дій, може вироблятися, перевозитися та реалізовуватися лише за згодою Федерального уряду. Подробиці регулюються федеральним законом.

Стаття 27

[Торговельний флот]

Усі німецькі торговельні судна утворюють єдиний торговельний флот.

Стаття 28

[Конституції земель – Самоврядування муніципалітетів]

- (1)** Конституційний лад у землях повинен відповідати принципам республіканської, демократичної та соціальної правової держави в дусі цього Основного закону. У землях, районах і громадах народ повинен мати представництво, створене шляхом загальних, прямих, вільних, рівних і таємних виборів. На виборах у районах і громадах особи, які мають громадянство однієї із держав-членів Європейської Спільноти, також мають право обирати и бути обраними відповідно до права Європейської Спільноти. У громадах виборний орган може бути замінений зборами громади.
- (2)** Громадам має бути гарантоване право регулювати в рамках закону під власну відповідальність усі питання місцевої спільноти. Об'єднання громад також мають право на самоврядування в рамках своєї визначеної законом сфери відповідальності. Забезпечення самоврядування включає в себе також засади самостійної фінансової відповідальності; до цих засад належить також пов'язане з економічною владою джерело податків, яким громада володіє із правом

установлення місцевої ставки податку.

- (3) Федерація забезпечує відповідність конституційного ладу земель основоположним правам і положенням частин 1 і 2.

Стаття 29

[Реорганізація територіального розподілу Федерації]

- (1) Територіальний розподіл Федерації може бути змінений для того, щоб землі відповідно до своїх розмірів і можливостей могли ефективно виконувати покладені на них завдання. При цьому мають враховуватися спільність між жителями землі, історичні й культурні зв'язки, економічна доцільність, а також вимоги щодо організації територій і планування розвитку земель.
- (2) Заходи зі зміни територіального розподілу Федерації ухвалюються у вигляді федерального закону, що має бути підтверджений на референдумі. Землі, яких це стосується, повинні бути вислухані.
- (3) Референдум проводиться в землях, із територій або частин територій яких має бути утворена нова земля або земля з новими кордонами (землі, яких це стосується). На голосування виноситься питання про те, чи повинні землі, яких це стосується, продовжувати існувати в наявному вигляді або має бути утворена нова земля або земля з новими кордонами. Результат референдуму про утворення нової землі або землі з новими кордонами вважається позитивним, якщо на її майбутній території, а також загалом на всіх територіях або частинах території землі, якої це стосується, приналежність яких має відповідно змінитися, більшість проголосувала за ці зміни. Результат вважається негативним, якщо на території однієї з земель, яких це стосується, більшість проголосувала проти зміни; однак негативний результат не береться до уваги, якщо на частині території, приналежність якої до землі, якої це стосується, має змінитися, більшість у дві третини проголосувала за зміну, за винятком випадків, якщо на всій те-

риторії землі, якої це стосується, більшість у дві третини відхилила запропоновану зміну.

- (4)** Якщо на єдиній за характером заселення й господарювання окремій території, частини якої перебувають у кількох землях, а населення якої складає щонайменше один мільйон жителів, десята частина виборців, які мають право брати участь у виборах до Бундестагу, вимагатиме шляхом народної ініціативи встановлення єдиної приналежності зазначеної території до однієї певної землі, то впродовж двох років федеральним законом має бути визначено, чи буде змінена земельна приналежність території відповідно до частини 2, або ж у землях, яких це стосується, буде проведене всенародне опитування.
- (5)** Мета всенародного опитування полягає в тому, щоб визначити, чи отримає згоду запропонована в законі про опитування зміна приналежності території до певної землі. Закон може виносити на всенародне опитування різні пропозиції, але не більше від двох. Якщо більшість схвалить одну запропоновану зміну приналежності до певної землі, то впродовж двох років федеральним законом має бути встановлено, чи буде змінена земельна приналежність згідно з частиною 2. Якщо в результаті всенародного опитування пропозиція буде схвалена згідно з реченнями 3 і 4 частини 3, то впродовж двох років після проведення всенародного опитування має бути ухвалений федеральний закон про утворення запропонованої землі, що не вимагає додаткового підтвердження на референдумі.
- (6)** Більшістю на референдумі й у всенародному опитуванні вважається така більшість відданих голосів, що становить не менше ніж чверть голосів виборців, які мають право брати участь у виборах до Бундестагу. Усі інші подробиці щодо референдуму, всенародного опитування й народної ініціативи регулюються федеральним законом; він може також передбачити, що народна ініціатива не повинна проводитися повторно впродовж п'яти років.

- (7) Інші зміни територіального складу земель можуть здійснюватися на підставі державних договорів між землями, яких це стосується, або згідно з федеральним законом за згодою Бундесрату, якщо на території, приналежність якої до землі має змінитися, проживають не більше ніж 50 000 жителів. Подробиці регулюються федеральним законом, який потребує згоди Бундесрату й більшості членів Бундестагу. Він повинен передбачати заслуховування громад і районів, яких це стосується.
- (8) Землі можуть регулювати державними договорами зміну розподілу території, яку вони охоплюють, або її частин іншим чином, ніж це встановлено частинами 2-7. Необхідно заслухати думку громад і районів, яких це стосується. Державний договір має бути підтверджений шляхом референдуму в кожній залученій землі. Якщо державний договір стосується окремих частин територій земель, то його підтвердження може бути обмежене референдумом у цих частинах територій; друга половина речення 5 не застосовується. На референдумі більшість відданих голосів є вирішальною, якщо вона становить щонайменше чверть голосів виборців, які мають право брати участь у виборах до Бундестагу; подробиці регулюються федеральним законом. Державний договір потребує згоди Бундестагу.

Стаття 30

[Суверенні права земель]

Здійснення державних повноважень і виконання державних завдань належить до повноважень земель, якщо інше не встановлюється або допускається цим Основним законом.

Стаття 31

[Пріоритет федерального права]

Федеральне право має пріоритет перед правом земель.

Стаття 32

[Зовнішні відносини]

- (1)** Підтримання відносин із іноземними державами є повноваженням Федерації.
- (2)** Перед укладенням договору, що зачіпає особливі відносини певної землі, ця земля повинна бути заслухана в належний час.
- (3)** У рамках своєї законодавчої компетенції землі за згоди Федерального уряду можуть укладати договори з іноземними державами.

Стаття 33

[Рівність громадян – Державна служба]

- (1)** Кожен німець у кожній землі має рівні громадянські права й обов'язки.
- (2)** Кожен німець має рівний доступ до кожної державної посади відповідно до своїх здібностей, хисту і професійної компетентності.
- (3)** Користування громадянськими й політичними правами, допуск до державних посад, а також права, що набуваються на державній службі, не залежать від релігійних переконань. Ніхто не може зазнавати будь-яких утисків за належність або неналежність до тих чи інших конфесій або світоглядів.
- (4)** Здійснення владних повноважень на постійній основі зазвичай має доручатися представникам державної служби, які перебувають у публічно-правових службових відносинах і повинні бути відданими службовим обов'язкам.
- (5)** Законодавство про державну службу має регулюватися й розвиватися з урахуванням традиційних засад державної служби як професійної діяльності.

Стаття 34

[Відповідальність за порушення службових обов'язків]

Якщо під час виконання обов'язків на довіреній їй державній посаді певна особа порушує покладені на неї служ-

бові обов'язки щодо третіх осіб, відповідальність зазвичай покладається на державу або організацію, на службі якої вона перебуває. У разі умислу або грубої недбалості зберігається можливість подання регресного позову. У разі вимоги про відшкодування збитків і подання регресного позову не можна виключати звернення до суду на загальних підставах.

Стаття 35

[Правова, адміністративна допомога й допомога в разі надзвичайних ситуацій]

- (1)** Усі органи влади Федерації та земель надають одне одному взаємну правову й адміністративну допомогу.
- (2)** Для збереження або відновлення громадської безпеки або порядку земля в особливо важливих випадках може просити Федеральну прикордонну охорону про надання сил і засобів для підтримки власної поліції, якщо поліція без такої підтримки не може виконати завдання або може виконати його лише зі значними складнощами. Для надання допомоги в разі стихійного лиха або особливо серйозної надзвичайної ситуації земля може звернутися із проханням про надання поліцейських сил інших земель, сил і засобів інших відомств, Федеральної прикордонної охорони і збройних сил.
- (3)** Якщо стихійне лихо або надзвичайна ситуація загрожує території більше ніж однієї землі, Федеральний уряд може, якщо це необхідно для ефективної боротьби з ними, доручити урядам земель надати поліцейські сили в розпорядження інших земель, а також використовувати підрозділи Федеральної прикордонної охорони та збройних сил для підтримки поліцейських сил. Заходи Федерального уряду відповідно до речення 1 мають бути скасовані в будь-який час на вимогу Бундесрату, а в інших випадках – негайно після усунення загрози.

Стаття 36

[Державні службовці Федерації]

- (1)** У найвищих органах державної влади Федерації мають використовуватися у відповідному співвідношенні державні службовці з усіх земель. Особи, зайняті в інших федеральних органах влади, мають зазвичай походити з тієї землі, у якій вони працюють.
- (2)** Закони про збройні сили повинні брати до уваги розподіл Федерації на землі й наявні в них особливі відносини, що склалися між жителями землі.

Стаття 37

[Примус із боку Федерації]

- (1)** Якщо земля не виконує федеральних зобов'язань, покладених на неї Основним законом або іншим федеральним законом, Федеральний уряд може за згодою Бундесрату вжити необхідних заходів, щоб спонукати землю шляхом федерального примусу виконувати свої зобов'язання.
- (2)** Для здійснення федерального примусу Федеральний уряд або його уповноважений мають право видавати розпорядження всім землям та їхнім органам влади.

III. Бундестаг

Стаття 38

[Вибори]

- (1)** Депутати Німецького Бундестагу обираються шляхом загальних, прямих, вільних, рівних і таємних виборів. Вони є представниками всього народу, не пов'язані завданнями чи вказівками й підкорюються лише власному сумлінню.
- (2)** Право обирати мають особи, які досягли вісімнадцятирічного віку; право бути обраними мають особи, які досягли віку, у якому наступає повноліття.
- (3)** Подробиці визначаються федеральним законом.

Стаття 39

[Виборчий період – Початок роботи – Скликання сесій]

- (1)** Бундестаг обирається на чотири роки з урахуванням викладених нижче положень. Його повноваження завершуються з моменту першого засідання нового Бундестагу. Нові вибори відбуваються не раніше ніж через сорок шість і не пізніше ніж через сорок вісім місяців після початку виборчого періоду. У разі розпуску Бундестагу нові вибори мають відбутися впродовж шістдесяти днів.
- (2)** Бундестаг збирається на перше засідання не пізніше, ніж на тридцятий день після виборів.
- (3)** Бундестаг визначає строки завершення й поновлення сесій. Президент Бундестагу може скликати його достроково. Він зобов'язаний зробити це, якщо цього вимагає одна третина членів, Федеральний президент або Федеральний канцлер.

Стаття 40

[Президія – Регламент]

- (1)** Бундестаг обирає свого Президента, його заступників і секретарів. Він приймає свій регламент.
- (2)** Президент здійснює у будівлі Бундестагу розпорядчі й поліцейські повноваження. Без його дозволу у приміщеннях Бундестагу не можуть здійснюватися обшук або вилучення.

Стаття 41

[Перевірка правильності виборів]

- (1)** Бундестаг відповідає за перевірку правильності результатів виборів. Також він ухвалює рішення щодо втрати певним депутатом членства в Бундестазі.
- (2)** Рішення Бундестагу може бути оскаржене у Федеральному конституційному суді.
- (3)** Подробиці регулюються федеральним законом.

Стаття 42

[Відкриті засідання – Рішення, прийняті більшістю голосів]

- (1)** Засідання Бундестагу є відкритими. За пропозицією однієї десятої частини його членів або за пропозицією Федерального уряду доступ для громадськості може бути закритим рішенням більшості у дві третини голосів. Рішення щодо такої пропозиції ухвалюється на закритому засіданні.
- (2)** Для ухвалення рішення Бундестагу необхідна більшість поданих голосів, якщо цей Основний закон не визначає іншого. Регламент може передбачати винятки з цього правила для виборів, що проводяться в Бундестазі.
- (3)** Ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за правдиве висвітлення відкритих засідань Бундестагу і його комітетів.

Стаття 43

[Право на виклик, на доступ і на заслуховування]

- (1)** Бундестаг і його комітети можуть вимагати присутності будь-якого члена Федерального уряду на своїх засіданнях.
- (2)** Члени Бундесрату й Федерального уряду, а також уповноважені ними особи повинні мати доступ до всіх засідань Бундестагу та його комітетів. Вони повинні бути заслухані в будь-який час.

Стаття 44

[Слідчі комісії]

- (1)** Бундестаг має право, а за вимогою однієї чверті своїх членів зобов'язаний створити слідчу комісію, що на відкритих слуханнях збиратиме необхідні докази. Засідання можуть бути й закритими для громадськості.
- (2)** При збиранні доказів застосовуються по своїй суті відповідні кримінально-процесуальні норми. Таємниця листування, поштових відправлень і зв'язку залишається недоторканною.
- (3)** Суди й адміністративні органи зобов'язані надавати правову та міжвідомчу допомогу.
- (4)** Рішення слідчих комісій не підлягають судовому розгляду. Суди вільні в оцінці фактів і кваліфікуванні обставин, щодо яких відбувалося розслідування.

Стаття 45

[Комітет у справах Європейського Союзу]

Бундестаг створює Комітет у справах Європейського Союзу. Він може згідно зі статтею 23 уповноважити його здійснювати права Бундестагу щодо Федерального уряду. Він може також уповноважити його здійснювати права, що надаються Бундестагу згідно з фундаментальними документами Європейського Союзу.

Стаття 45 а

[Комітети в закордонних справах і з питань оборони]

- (1)** Бундестаг призначає Комітет у закордонних справах і Комітет із питань оборони.
- (2)** Комітет із питань оборони також має права слідчої комісії. На вимогу чверті своїх членів він зобов'язаний проводити розслідування з певних питань.
- (3)** Частина 1 статті 44 не застосовується у сфері оборони.

Стаття 45 b

[Уповноважений із військових питань]

Для захисту основоположних прав і виконання ролі допоміжного органу Бундестагу під час здійснення парламентського контролю призначається Уповноважений Бундестагу з військових питань. Подробиці регулюються федеральним законом.

Стаття 45 c

[Петиційний комітет]

- (1) Бундестаг створює Петиційний комітет, який відповідає за опрацювання клопотань і скарг, що подаються в Бундестаг згідно зі статтею 17.
- (2) Повноваження комітету щодо розгляду скарг регулює федеральний закон.

Стаття 45 d

Орган парламентського контролю

- (1) Бундестаг створює комітет із контролю за розвідувальною діяльністю Федерації.
- (2) Подробиці регулюються федеральним законом.

Стаття 46

[Звільнення від відповідальності й недоторканність депутатів]

- (1) Депутат парламенту ні в якому разі не може підлягати судовому або адміністративному переслідуванню або бути притягнутим до іншої відповідальності за межами Бундестагу за своє голосування або за висловлювання, зроблене ним у Бундестазі або в одному з його комітетів. Це правило не поширюється на образи наклепницького характеру.
- (2) Депутат може бути притягнутий до відповідальності або заарештований за протиправне діяння лише з дозволу Бундестагу, за винятком випадків, коли він був заарештований під час вчинення діяння або упродовж наступного дня.

- (3)** Дозвіл Бундестагу також потрібен у разі будь-якого іншого обмеження особистої свободи депутата або для порушення провадження проти депутата згідно зі статтею 18.
- (4)** Будь-яке кримінальне провадження та будь-яке провадження згідно зі статтею 18 проти депутата, ув'язнення й будь-яке інше обмеження його особистої свободи має бути призупинене за вимогою Бундестагу.

Стаття 47

[Право на відмову від надання показань]

Депутати мають право відмовитися давати свідчення щодо осіб, які довірили їм факти як депутатам або яким вони довірили факти як депутати, а також щодо цих фактів як таких. У межах, на які поширюється це право на відмову від надання показань, не припускається вилучення письмових матеріалів.

Стаття 48

[Балотування – Захист мандата – Компенсація]

- (1)** Особа, яка балотується як кандидат в депутати Бундестагу, має право на відпустку, необхідну для підготовки до виборів.
- (2)** Нікому не можуть чинитися перепони щодо приймання й виконання повноважень депутата. У зв'язку з цим неприпустимими є попередження про звільнення та саме звільнення.
- (3)** Члени парламенту мають право на відповідне відшкодування, що гарантує їхню незалежність. Вони мають право на безкоштовне користування всіма видами державного транспорту. Подробиці регулюються федеральним законом.

Стаття 49

[скасована]

IV. Бундесрат

Стаття 50

[Завдання]

Через Бундесрат землі беруть участь у прийнятті законів та управлінні Федерацією, а також у справах Європейського Союзу.

Стаття 51

[Склад – Співвідношення голосів]

- (1)** Бундесрат складається із членів урядів земель, які призначають і відкликають їх. Вони можуть бути представлені іншими членами своїх урядів.
- (2)** Кожна земля має щонайменше три голоси, землі з населенням понад два мільйони жителів – чотири, землі з населенням понад шість мільйонів жителів – п'ять, землі з населенням понад сім мільйонів жителів – шість голосів.
- (3)** Кожна земля може делегувати стільки членів, скільки голосів вона має. Голоси землі можуть віддаватися лише одностайно й лише присутніми членами або їхніми представниками.

Стаття 52

[Президент – Ухвалення рішень – Регламент]

- (1)** Бундесрат обирає свого Президента строком на один рік.
- (2)** Президент скликає Бундесрат. Він зобов'язаний скликати його, якщо цього вимагають представники щонайменше двох земель або Федеральний уряд.
- (3)** Бундесрат ухвалює свої рішення не менше ніж більшістю голосів. Він ухвалює свій регламент. Його засідання відкриті. Громадськість може й не допускатися на них.
- (3а)** Щодо справ Європейського Союзу Бундесрат може утворювати Європейську палату, рішення якої вважаються рішеннями Бундесрату; кількість голосів, що мають віддаватися землями одностайно, визначається відповідно до частини 2 статті 51.
- (4)** До складу комітетів Бундесрату можуть входити інші члени або уповноважені представники урядів земель.

Стаття 53

[Участь членів Федерального уряду]

Члени Федерального уряду мають право, а на вимогу – зобов'язані брати участь у засіданнях Бундесрату та його комітетів. Вони повинні бути вислухані в будь-який час. Федеральний уряд повинен тримати Бундесрат у курсі поточних справ.

IV а.
Об'єднаний комітет

Стаття 53 а

[Склад – Регламент]

- (1)** Дві третини членів Об'єднаного комітету повинні бути депутатами Бундестагу, а одна третина – членами Бундесрату. Депутати призначаються Бундестагом на основі пропорційного представництва фракцій; вони не можуть бути членами Федерального уряду. Кожна земля представлена призначеним нею членом Бундесрату; ці члени не зв'язані вказівками. Формування Об'єднаного комітету й порядок його роботи регулюються регламентом, що має бути ухвалений Бундестагом і отримати згоду Бундесрату.
- (2)** Федеральний уряд інформує Об'єднаний комітет про свої плани на випадок стану оборони. Права Бундестагу та його комітетів відповідно до частини 1 статті 43 залишаються непорушними.

V.
Федеральный президент

Стаття 54

[Вибори – Строк повноважень]

- (1)** Федеральний президент обирається Федеральними зборами без обговорення. Бути обраним може кожен німець, який має право брати участь у виборах до Бундестагу й досяг сорокарічного віку.
- (2)** Федеральний президент обирається строком на п'ять років. Повторне обрання допускається лише один раз.
- (3)** Федеральні збори складаються із членів Бундестагу й такої самої кількості членів, які обираються народними представництвами земель на засадах пропорційності.
- (4)** Федеральні збори скликаються не пізніше ніж за тридцять днів до закінчення строку повноважень Федерального президента, а в разі дострокового припинення повноважень – не пізніше ніж через тридцять днів після цієї дати. Вони скликаються Президентом Бундестагу.
- (5)** Після закінчення строку повноважень період, зазначений у реченні 1 частини 4, починається з першого засідання Бундестагу.
- (6)** Обраною вважається особа, за яку проголосувала більшість членів Федеральних зборів. Якщо за результатами двох турів жоден із кандидатів не отримає такої більшості, обраним вважається той, хто отримає найбільшу кількість голосів у наступному турі.
- (7)** Подробиці регулюються федеральним законом.

Стаття 55

[Несумісність]

- (1)** Федеральний президент не може бути членом уряду або законодавчого органу Федерації чи певної землі.
- (2)** Федеральний президент не може обіймати жодної іншої оплачуваної посади, здійснювати підприємницьку або професійну діяльність, а також входити до складу керівництва або наглядової ради компанії, що має на меті отримання прибутку.

Стаття 56

[Присяга]

Вступаючи на посаду, Федеральний президент складає присягу перед зібраними членами Бундестагу й Бундесрату:

«Я клянусь присвятити свої сили благу німецького народу, примножувати його надбання, берегти його від шкоди, дотримуватися й захищати Основний закон і закони Федерації, сумлінно виконувати свої обов'язки й чинити справедливість по відношенню до кожного. Нехай допоможе мені в цьому Бог».

Присяга може бути і без релігійної складової.

Стаття 57

[Представництво]

У разі неможливості виконання Федеральним президентом своїх обов'язків або їхнього дострокового припинення на виконання його повноважень заступає Президент Бундесрату.

Стаття 58

[Контрасигнатура]

Розпорядження і вказівки Федерального президента для набрання чинності потребують контрасигнатури з боку Федерального канцлера або профільного федерального міністра. Це не стосується випадків призначення й відсторонення від посади Федерального канцлера, розпуску Бундестагу відповідно до статті 63 і клопотань відповідно до частини 3 статті 69.

Стаття 59

[Представництво Федерації в міжнародних відносинах]

- (1)** Федеральний президент представляє Федерацію в міжнародно-правових відносинах. Він укладає від імені Федерації договори з іноземними державами. Він акредитує і приймає послів.

- (2) Договори, що регулюють політичні відносини Федерації або стосуються питань федерального законодавства, потребують згоди або долучення у формі федерального закону органів, які відповідальні за прийняття федерального законодавства. До відомчих угод застосовуються відповідно приписи про федеральне управління.

Стаття 59 а (скасована)

Стаття 60

[Призначення посадових осіб – Право на помилування – Недоторканність]

- (1) Федеральний президент призначає і звільняє федеральних суддів, державних службовців Федерації, офіцерів і унтер-офіцерів, якщо законом не передбачено інше.
- (2) Він здійснює право помилування від імені Федерації в окремих випадках.
- (3) Він може делегувати ці повноваження іншим органам влади.
- (4) Частини 2-4 статті 46 застосовуються відповідно до Федерального президента.

Стаття 61

[Обвинувачення перед Федеральним конституційним судом]

- (1) Бундестаг або Бундесрат можуть висунути перед Федеральним конституційним судом обвинувачення проти Федерального президента в умисному порушенні ним Основного закону або іншого федерального закону. Пропозиція про висунення обвинувачення має бути внесена щонайменше чвертю членів Бундестагу або чвертю голосів Бундесрату. Для ухвалення рішення про висунення обвинувачення необхідна більшість у дві третини членів Бундестагу або дві третини голосів Бундесрату. Обвинувачення представляє уповноважений представник органу, що висуває обвинувачення.

- (2)** Якщо Федеральний конституційний суд визнає, що Федеральний президент винний у навмисному порушенні Основного або іншого федерального закону, він може оголосити про позбавлення його посади. Після винесення обвинувачення суд може вжити запобіжного заходу й відсторонити його від виконання посадових обов'язків.

VI.
Федеральный уряд

Стаття 62

[Склад]

Федеральний уряд складається з Федерального канцлера й федеральних міністрів.

Стаття 63

[Вибори Федерального канцлера]

- (1)** Федеральний канцлер обирається Бундестагом за пропозицією Федерального президента без обговорення.
- (2)** Обраною вважається особа, яка отримала більшість голосів членів Бундестагу. Федеральний президент здійснює призначення обраної особи.
- (3)** Якщо запропонована особа не буде обраною, Бундестаг може впродовж чотирнадцяти днів після цього туру обрати Федерального канцлера, якщо за нього проголосує більше половини членів.
- (4)** Якщо вибори не відбулися впродовж цього терміну, невідкладно проводиться новий тур, під час якого обирається особа, яка отримала найбільшу кількість голосів. Якщо обрана особа отримує голоси більшості членів Бундестагу, Федеральний президент має здійснити її призначення упродовж семи днів після виборів. Якщо обрана особа не отримує цієї більшості, Федеральний президент має упродовж семи днів або призначити її, або розпустити Бундестаг.

Стаття 64

[Призначення та звільнення федеральних міністрів – Присяга]

- (1)** Федеральні міністри призначаються і звільняються Федеральним президентом за пропозицією Федерального канцлера.
- (2)** Вступаючи на посаду, Федеральний канцлер і федеральні міністри приносять перед Бундестагом присягу, передбачену статтею 56.

Стаття 65

[Розподіл повноважень, відомчий і колегіальний принципи]

Федеральний канцлер визначає основні напрями політики й несе відповідальність за них. У рамках цих основних напрямів кожний федеральний міністр самостійно і під власну відповідальність керує справами у своїй сфері. Федеральний уряд регулює розбіжності між федеральними міністрами. Федеральний канцлер керує справами уряду згідно з регламентом, ухваленим Федеральним урядом і схваленим Федеральним президентом.

Стаття 65 а

[Командування збройними силами]

- (1)** Федеральний міністр оборони має право видавати накази й командувати збройними силами.
- (2)** (скасована)

Стаття 66

[Несумісність]

Федеральний канцлер і федеральні міністри не можуть обіймати будь-якої іншої оплачуваної посади, а також не можуть входити до керівництва, а без згоди Бундестагу – і до наглядової ради компанії, що має на меті отримання прибутку.

Стаття 67

[Вотум недовіри]

- (1)** Бундестаг може висловити недовіру Федеральному канцлеру лише шляхом обрання наступника більшістю голосів своїх членів і звернення до Федерального президента із проханням звільнити Федерального канцлера. Федеральний президент зобов'язаний задовільнити цю вимогу і призначити обрану особу.
- (2)** Між пропозицією й виборами мають пройти сорок вісім годин.

Стаття 68

[Питання довіри]

- (1)** Якщо клопотання Федерального канцлера про висловлення йому довіри не отримує згоди більшості членів Бундестагу, Федеральний президент може розпустити Бундестаг упродовж двадцяти одного дня за пропозицією Федерального канцлера. Право на розпуск втрачає чинність відразу після того, як Бундестаг більшістю голосів обирає нового Федерального канцлера.
- (2)** Між поданням пропозиції та голосуванням мають пройти сорок вісім годин.

Стаття 69

[Заступник Федерального канцлера – Строк повноважень]

- (1)** Федеральний канцлер призначає одного з федеральних міністрів своїм заступником.
- (2)** Повноваження Федерального канцлера або федерального міністра в будь-якому разі закінчуються зі скликанням нового Бундестагу, а повноваження федерального міністра – також із будь-яким іншим завершенням повноважень Федерального канцлера.
- (3)** Федеральний канцлер на прохання Федерального президента, а федеральний міністр на прохання Федерального канцлера або Федерального президента зобов'язаний продовжити ведення справ до призначення свого наступника.

VII.

Законодавство Федерації

Стаття 70

[Розподіл законодавчих повноважень між Федерацією та землями]

- (1)** Землі мають право видавати закони тією мірою, якою цей Основний закон не наділяє законодавчими повноваженнями Федерацію.
- (2)** Розмежування компетенцій між Федерацією і землями визначається відповідно до положень цього Основного закону про виключну й конкурентну законодавчі компетенції.

Стаття 71

[Виключна законодавча компетенція Федерації]

У сфері виключної законодавчої компетенції Федерації землі мають законодавчу компетенцію лише тоді й тією мірою, коли і якою вони недвозначно уповноважені на це федеральним законом.

Стаття 72

[Конкурентна законодавча компетенція]

- (1)** У сфері конкурентної законодавчої компетенції землі мають законодавчі повноваження тоді й настільки, коли й наскільки Федерація не реалізовує свою законодавчу компетенцію шляхом видання закону.
- (2)** У сферах № 4, 7, 11, 13, 15, 19 а, 20, 22, 25 і 26 частини 1 статті 74 Федерація має право видавати закони, коли й наскільки створення рівноцінних умов життя на території Федерації або збереження правової чи економічної єдності вимагають регулювання федеральним законом в загальнодержавних інтересах.
- (3)** Якщо Федерація скористалася своєю законодавчою компетенцією, то землі можуть шляхом прийняття закону ухвалювати відмінні правові акти щодо:
 1. полювання (без права видання мисливських квитків);
 2. охорони природи й управління ландшафтом (за винятком загальних принципів охорони природи, законодавства про охорону видів або охорону морської природи);

3. розподілу землі;
4. територіального планування;
5. водного балансу (за виключенням норм, пов'язаних з речовинами або установками);
6. вступу до вищих навчальних закладів і здобуття вищої освіти.

Федеральні закони в цих сферах набувають чинності не раніше, ніж через шість місяців після їхнього оприлюднення, якщо за згодою Бундесрату не передбачено нічого іншого. У сферах, зазначених у реченні 1, у відносинах між федеральним і земельним правом пріоритет має ухвалений пізніше закон.

- (4)** Федеральним законом може бути визначено, що федеральне законодавче регулювання, яке більше не є необхідним з точки зору зазначених в частині 2 цілей, може бути замінене законом землі.

Стаття 73

[Сфери виключної законодавчої компетенції Федерації]

- (1)** До сфери виключної законодавчої компетенції Федерації належать:
1. зовнішні відносини й оборона, зокрема, захист цивільного населення;
 2. громадянство Федерації;
 3. свобода пересування, оформлення закордонних паспортів, реєстрація громадян і оформлення посвідчень осіб, імміграція та еміграція, екстрадиція;
 4. валюта, грошовий обіг, карбування монет, еталони мір і ваги, а також обчислення часу;
 5. єдність митної та торговельної території, договори про торгівлю та судноплавство, вільне переміщення товарів, рух товарів і платежів із іноземними державами, зокрема, митну і прикордонну охорону;
 - 5 а. захист німецьких культурних цінностей від переміщення за кордон;
 6. повітряний рух;

- 6 а. рух залізниць, які повністю або більшою мірою належать Федерації (залізниці Федерації), будівництво, утримання та експлуатація рейкових шляхів залізниць Федерації, а також стягнення плати за користування рейковими шляхами;
7. пошта й телекомунікація;
8. правове становище осіб, які перебувають на службі Федерації та в установах публічного права, підпорядкованих безпосередньо Федерації;
9. правова охорона промислової власності, авторське право й право на видавництво;
- 9 а. захист від загроз міжнародного тероризму силами Федерального відомства кримінальної поліції у випадках, коли виникає загроза для всіх земель, а підвідомчість органу поліції певної землі неочевидна або вищий орган землі просить про прийняття справи;
10. співпраця між Федерацією та землями
 - а) щодо діяльності кримінальної поліції;
 - б) захисту основ вільного демократичного ладу, існування й безпеки Федерації або землі (охорона конституції) та
 - в) захист від наявних на території Федерації посягань, що загрожують зовнішнім інтересам Федеративної Республіки Німеччина шляхом застосування сили або спрямованих на таке застосування підготовчих дій, а також створення Федерального відомства кримінальної поліції та міжнародна боротьба зі злочинністю;
11. статистика для потреб Федерації;
12. закон про зброю та вибухові речовини;
13. забезпечення осіб, постраждалих від війни, членів сімей загиблих у війні, а також догляд за колишніми військовополоненими;
14. виробництво й використання ядерної енергії в мирних цілях, будівництво та експлуатація установок, що слугують цим цілям, захист від загрози, що виникає внаслідок вивільнення ядерної енергії або йонізівного

випромінювання, а також утилізація радіоактивних речовин.

- (2) Закони, передбачені № 9 а частини 1, потребують згоди Бундесрату.

Стаття 74

[Сфери конкурентної законодавчої компетенції]

- (1) Конкурентна законодавча компетенція охоплює такі сфери:
1. цивільне право, кримінальне право, судоустрій, судочинство (без права на попереднє затримання), адвокатура, нотаріат і юридичні консультації;
 2. реєстрація актів цивільного стану;
 3. право об'єднань;
 4. право іноземців на перебування та постійне проживання;
 5. (скасована)
 6. справи біженців і переміщених осіб;
 7. державне соціальне забезпечення (без нагляду за будинками престарілих і інвалідів);
 8. (скасована)
 9. збитки від війни та репарації;
 10. військові поховання та могили інших жертв війни й жертв насильства;
 11. господарське право (гірництво, промисловість, енергетика, ремесла, промисли, торгівля, банківська й біржова справа, приватне страхування) без права щодо режиму роботи магазинів, закладів громадського харчування, гральних закладів, стриптиз-клубів, ярмарків, виставок і ринків;
 12. трудове законодавство, зокрема, права й обов'язки роботодавця й найманих працівників, охорона праці і працевлаштування, а також соціальне страхування, включаючи страхування на випадок безробіття;
 13. регулювання надання допомоги на отримання освіти і сприяння науковим дослідженням;

14. право на примусове відчуження власності щодо питань, врегульованих статтями 73 і 74;
15. передавання землі, природних ресурсів і засобів виробництва у власність суспільства або інші форми спільного господарювання;
16. запобігання зловживанню домінуючим становищем на ринку;
17. підтримка розвитку сільськогосподарського й лісового виробництва (за винятком права на консолідацію земель), продовольче забезпечення, імпорт і експорт сільськогосподарської та лісової продукції, рибальство у відкритому морі і прибережне рибальство та захист узбережжя;
18. операції із земельними ділянками під забудову, земельне законодавство (за винятком закону про внески на освоєння) та закон про субсидії на оренду житла, закон про допомогу з обслуговування старих боргів, закон про субсидії на будівництво або модернізацію житла, законодавство про житлове будівництво для шахтарів і законодавство про заселення земельних ділянок для гірняків;
19. заходи проти поширення загальнонебезпечних і заразних хвороб серед людей і тварин, допуск до лікарських і інших медичних професій і лікувальної діяльності, а також закони про аптечну справу, ліки, медичну продукцію, лікувальні засоби, наркотичні препарати й отруйні речовини;
- 19а. економічне забезпечення лікарень і регулювання тарифів за лікарняний догляд;
20. законодавство про продукти харчування, зокрема, про тварин, які використовуються для їхнього виробництва, законодавство про смакові добавки, предмети споживання й корм для тварин, а також про захист у сфері обігу сільськогосподарського та лісового насіння й садивного матеріалу, про захист рослин від хвороб і шкідників, а також захист тварин;

21. морське й каботажне судноплавство, а також навігаційні знаки, внутрішнє судноплавство, метеорологічна служба, морські водні шляхи і внутрішні водні шляхи загального призначення;
 22. дорожній рух, автомобільний транспорт, будівництво й утримання доріг дальнього сполучення, а також стягнення й розподіл зборів або плати за використання шляхів загального користування транспортними засобами;
 23. рейкові шляхи, що не є залізницями Федерації, за винятком фунікулерів;
 24. управління відходами, охорона повітря від забруднень і боротьба із шумом (за винятком захисту від поведінкового шуму);
 25. матеріальна відповідальність держави;
 26. відтворення людського життя за допомогою медицини, вивчення та штучна зміна спадкової інформації, а також регулювання трансплантації органів, тканин і клітин;
 27. права й обов'язки, пов'язані зі статусом державних службовців земель, громад і інших установ публічного права, а також суддів у землях за винятком питань кар'єри, оплати праці й забезпечення;
 28. полювання;
 29. охорона природи та збереження ландшафтів;
 30. розподіл землі;
 31. територіальне планування;
 32. водний баланс;
 33. вступ до вищих навчальних закладів і отримання вищої освіти.
- (2)** Закони, передбачені № 25 і 27 частини 1, потребують згоди Бундесрату.

Стаття 74 а
(скасована)

Стаття 75 **(скасована)**

Стаття 76 **[Законопроєкти]**

- (1)** Законопроєкти вносяться до Бундестагу Федеральним урядом, депутатами Бундестагу або Бундесратом.
- (2)** Законопроєкти Федерального уряду спочатку подаються до Бундесрату. Бундесрат має право впродовж шести тижнів зробити свої висновки щодо цих законопроєктів. Якщо він з поважної причини просить про продовження цього строку, зокрема, з огляду на обсяг законопроєкту, цей строк продовжується до дев'яти тижнів. Федеральний уряд може у виняткових випадках визначати переданий до Бундесрату законопроєкт як невідкладний і вимагати його передання Бундестагу через три тижні або, якщо Бундесрат висловив вимогу відповідно до речення 3, через шість тижнів, навіть якщо він ще не отримав висновку Бундесрату; він повинен негайно після отримання подати висновок Бундесрату до Бундестагу. Щодо законопроєктів про внесення змін до цього Основного закону та про передання суверенних прав відповідно до статті 23 або статті 24 строк надання висновків становить дев'ять тижнів; речення 4 не застосовується.
- (3)** Федеральний уряд подає законопроєкти Бундесрату до Бундестагу впродовж шести тижнів. Він має викласти свою думку щодо них. Якщо він просить про продовження строку з поважної причини, зокрема, з огляду на обсяг законопроєкту, то строк становить дев'ять тижнів. Якщо як виняток Бундесрат визначив подання як невідкладне, строк становить три тижні або, якщо Федеральний уряд висловив прохання відповідно до речення 3, шість тижнів. У випадку законопроєктів про внесення змін до цього Основного закону та про передання суверенних повноважень відповідно до статті 23 або статті 24 строк становить дев'ять тижнів; речення 4 не застосовується. Бундестаг повинен обговорити й ухвалити рішення щодо законопроєктів у належні строки.

Стаття 77

[Законодавчий процес – Погоджувальний комітет]

- (1)** Федеральні закони ухвалюються Бундестагом. Після ухвалення вони невідкладно подаються Президентом Бундестагу до Бундесрату.
- (2)** Бундесрат може упродовж трьох тижнів після надходження рішення про ухвалені закони вимагати скликання комітету, що складається із членів Бундестагу й Бундесрату, для спільного обговорення законопроектів. Склад і порядок роботи цього комітету регулюються регламентом, що приймається Бундестагом і підлягає затвердженню Бундесратом. Члени Бундесрату, призначені до цього комітету, не зв'язані інструкціями. Якщо для ухвалення закону необхідна згода Бундесрату, Бундестаг і Федеральний уряд також можуть вимагати скликання комітету. Якщо комітет пропонує внесення змін до рішення щодо ухвалення закону, Бундестаг має ухвалити рішення знову.
- (2а)** Якщо для ухвалення закону необхідна згода Бундесрату, Бундесрат повинен упродовж належного строку прийняти рішення про згоду, якщо він не заявляє вимогу відповідно до речення 1 частини 2 або якщо погоджувальна процедура завершилася без пропозиції щодо внесення змін до закону.
- (3)** Якщо згода Бундесрату для ухвалення закону не потрібна, Бундесрат може після завершення процедури, передбаченої в частині 2, упродовж двох тижнів заявити протест проти ухваленого Бундестагом закону. Строк для внесення протесту обчислюється у випадку, зазначеному в останньому реченні частини 2, з моменту надходження нового рішення Бундестагу, а в інших випадках – з моменту надходження від голови передбаченого частиною 2 комітету повідомлення про завершення процедури в комітеті.
- (4)** Якщо рішення про протест ухвалене більшістю голосів Бундесрату, воно може бути відхилене рішенням більшої частини членів Бундестагу. Якщо Бундесрат ухвалив рішення про протест більшістю щонайменше у дві третини голосів,

то для його відхилення Бундестагом потрібна більшість у дві третини голосів, щонайменше більшість голосів членів Бундестагу.

Стаття 78

[Процедура ухвалення законів]

Закон, ухвалений Бундестагом, вважається прийнятим, якщо Бундесрат схвалює його, не висуває вимоги, передбаченої частиною 2 статті 77, не оголошує протесту впродовж строку, зазначеного в частині 3 статті 77, або відкликає такий протест, або якщо протест відхиляється Бундестагом.

Стаття 79

[Внесення змін до Основного закону]

- (1) Основний закон може бути змінений лише законом, що однозначно змінює або доповнює текст Основного закону. Для міжнародно-правових договорів, предметом яких є мирне врегулювання, його підготовка або скасування окупаційно-правового режиму, а також договорів, покликаних служити обороні Федеративної Республіки Німеччина, достатньо висновку про те, що положення Основного закону не перешкоджають укладенню таких договорів і набранню ними чинності, у цьому випадку доповнення тексту Основного закону обмежується таким підтвердженням.
- (2) Такий закон вимагає згоди двох третин членів Бундестагу і двох третин голосів Бундесрату.
- (3) Неприпустимою є зміна цього Основного закону, що зачіпає поділ Федерації на землі, принцип участі земель у прийнятті законодавства або принципи, закріплені у статтях 1 і 20.

Стаття 80

[Прийняття правових актів]

- (1) Федеральний уряд, федеральний міністр або уряди земель можуть бути уповноважені законом видавати правові

акти. При цьому зміст, мета й обсяг наданих повноважень мають бути визначеними в такому законі. В акті має бути посилення на його правову підставу. Якщо закон передбачає можливість подальшого делегування повноважень, то для такого делегування потрібне окреме розпорядження.

- (2) Згода Бундесрату потрібна, якщо інше не передбачене федеральними правилами, для розпоряджень Федерального уряду або федерального міністра щодо принципів і тарифів за користування поштовими й телекомунікаційними послугами, щодо принципів стягнення плати за користування послугами федеральних залізниць, щодо будівництва та експлуатації залізниць, а також для розпоряджень, що видаються на підставі федеральних законів, які вимагають згоди Бундесрату або які виконуються землями за дорученням Федерації або як власна справа.
- (3) Бундесрат може подавати до Федерального уряду проєкти розпоряджень, що потребують згоди Бундесрату.
- (4) Щодо питань, щодо яких уряди земель уповноважені федеральним законом або на підставі федеральних законів видавати розпорядження, землі можуть також приймати закони.

Стаття 80 а

[Кризова ситуація]

- (1) Якщо цей Основний закон або федеральний закон про оборону, включаючи захист цивільного населення, визначає, що правові норми можуть застосовуватися лише відповідно до цієї статті, то їхнє застосування поза станом оборони припускається лише в разі, якщо Бундестаг встановив, що виникла кризова ситуація або якщо він надав свою спеціальну згоду на таке застосування. Встановлення випадку кризової ситуації й надання спеціальної згоди у випадках, зазначених у реченні 1 частини 5 статті 12 і реченні 2 частини 6, потребує більшості у дві третини відданих голосів.
- (2) Заходи на підставі правових норм, передбачених частиною 1, мають бути скасовані, якщо цього вимагає Бундестаг.

- (3)** Як відступ від частини 1 застосування таких правових норм допускається також на підставі й відповідно до рішення, ухваленого міжнародним органом в рамках союзного договору за згодою Федерального уряду. Заходи згідно з цією частиною скасовуються, якщо цього вимагає більшість членів Бундестагу.

Стаття 81

[Стан законодавчої необхідності]

- (1)** Якщо у передбаченому статтею 68 випадку Бундестаг не буде розпущений, то Федеральний президент може за пропозицією Федерального уряду й за згодою Бундесрату оголосити стан законодавчої необхідності щодо певного законопроекту, відхиленого Бундестагом попри те, що Федеральний уряд оголосив його невідкладним. Це стосується також випадків, коли законопроект був відхилений, хоча Федеральний канцлер пов'язав із ним своє клопотання, передбачене статтею 68.
- (2)** Якщо після оголошення стану законодавчої необхідності Бундестаг знову відхилить цей законопроект або ухвалить його в неприйнятній для Федерального уряду редакції, то закон вважається прийнятим у разі згоди Бундесрату. Це поширюється і на випадки, коли законопроект не ухвалюється Бундестагом упродовж чотирьох тижнів після його повторного внесення.
- (3)** У період здійснення Федеральним канцлером повноважень упродовж шестимісячного строку з моменту першого оголошення стану законодавчої необхідності будь-який інший відхилений Бундестагом законопроект також може бути ухвалений відповідно до частин 1 і 2. Після закінчення цього строку повторне оголошення стану законодавчої необхідності є неприпустимим упродовж строку повноважень того самого Федерального канцлера.
- (4)** Основний закон не може бути змінений, повністю або частково скасований або призупинений у своїй дії будь-яким законом, ухваленим відповідно до частини 2.

Стаття 82

[Оформлення – Оприлюднення – Набрання чинності]

- (1)** Закони, прийняті на підставі положень цього Основного закону, оформлюються після контрасигнатури з боку Федерального президента й публікуються у «Віснику федеральних законів». «Вісник федеральних законів» може вестися в електронній формі. Правові акти оформлюються органом, який їх видав. Подробиці щодо публікації, форми контрасигнатури й оформлення законів регулюються федеральним законом.
- (2)** У кожному законі та розпорядженні має бути зазначена дата набрання ними чинності. У разі відсутності такого визначення вони набувають чинності на чотирнадцятий день після закінчення дня, у який був випущений «Вісник федеральних законів».

VIII.

Виконання федеральних законів
і федеральна адміністрація

Стаття 83

[Виконання на рівні земель]

Землі відповідають за виконання федеральних законів як за власні, якщо цей Основний закон не визначає або не дозволяє іншого.

Стаття 84

[Власне адміністрування на рівні земель – Нагляд Федерації]

- (1)** Якщо землі виконують федеральні закони як власні, то вони врегульовують створення органів влади й адміністративне діловодство. Якщо федеральні закони визначають це по-іншому, то землі можуть ухвалювати відмінні правила. Якщо земля ухвалила відмінні від федерального закону правила відповідно до речення 2, то пізніші передбачені федеральним законом правила, що стосуються створення органів влади й адміністративного діловодства, набувають чинності в цій землі не раніше, ніж через шість місяців після їхнього оприлюднення, якщо за згодою Бундесрату не передбачено іншого. Речення 3 частини 3 статті 72 застосовується відповідно. У виняткових випадках за наявності особливих потреб Федерація може регулювати адміністративне діловодство без можливостей відступу для земель на підставі передбачених федеральними законами положень. Такі закони потребують згоди Бундесрату. На підставі федеральних законів не можуть передаватися завдання громадам і об'єднанням громад.
- (2)** Федеральний уряд може за згодою Бундесрату видавати загальні адміністративні інструкції.
- (3)** Федеральний уряд здійснює нагляд за виконанням землями федеральних законів відповідно до чинного права. Задля цього Федеральний уряд може відправляти уповноважених до вищих органів влади земель, а з їхньої згоди чи в разі відмови за згодою Бундесрату – також до підпорядкованих органів влади.
- (4)** Якщо виявлені Федеральним урядом недоліки у виконанні федеральних законів у землях не будуть усунені, Бун-

десрат за пропозицією Федерального уряду або землі ухвалює рішення про те, чи порушила земля закон. Рішення Бундесрату може бути оскаржене у Федеральному конституційному суді.

- (5) Федеральний уряд може бути уповноважений федеральним законом, що вимагає згоди Бундесрату, видавати окремі директиви для виконання федеральних законів в особливих випадках. Вони мають направлятися у вищі органи влади земель, за винятком випадків, коли Федеральний уряд вважає справу невідкладною.

Стаття 85

[Адміністрування на рівні земель за дорученням Федерації]

- (1) Якщо землі виконують федеральні закони за дорученням Федерації, то створення органів влади залишається справою земель, якщо федеральними законами за згодою Бундесрату не встановлене інше. Федеральні закони не можуть передавати завдання громадам і об'єднанням громад.
- (2) Федеральний уряд може за згодою Бундесрату видавати загальні адміністративні інструкції. Він може регулювати єдину систему підготовки службовців і державних службовців. Керівники органів середнього рівня мають призначатися за його згодою.
- (3) Земельні органи влади підпорядковуються вказівкам відповідних вищих органів влади Федерації. Вказівки надсилаються вищим органам влади земель, за винятком випадків, коли федеральний уряд визнає їх невідкладними. Виконання вказівок забезпечується вищими органами влади земель.
- (4) Нагляд Федерації поширюється на законність і цільове виконання. Задля цього Федеральний уряд може вимагати надання звітів і матеріалів, а також відправляти уповноважених до всіх органів влади.

Стаття 86

[Власне адміністрування Федерації]

Якщо Федерація виконує закони через власну федеральну адміністрацію або через безпосередньо підпорядковані їй органи або установи публічного права, Федеральний уряд видає, якщо законом не передбачено інше, загальні інструкції. Він регулює створення органів влади, якщо законом не передбачено інше.

Стаття 87

[Сфери власного адміністрування Федерації]

- (1)** До сфери власного управління Федерації з підпорядкованими їй адміністративними органами належать: консульсько-дипломатична служба, управління фінансами Федерації і згідно зі статтею 89 управління водними шляхами й судноплавством. Федеральним законом можуть створюватися відомства Федеральної прикордонної охорони, центральні поліцейські відомства інформації і комунікацій, кримінальної поліції й відомства зі збору матеріалів задля охорони конституції й захисту від наявних на території Федерації посягань, що ставлять під загрозу зовнішні інтереси Федеративної Республіки Німеччина шляхом застосування сили або спрямованих на таке застосування підготовчих дій.
- (2)** Як публічно-правові установи, безпосередньо підпорядковані Федерації, діють установи соціального страхування, компетенція яких поширюється за межі території однієї землі. Установи соціального страхування, компетенція яких поширюється за межі однієї землі, але охоплює не більше ніж три землі, незважаючи на визначене в реченні 1, діють як публічно-правові установи, безпосередньо підпорядковані конкретній землі, якщо така визначена залученими землями.
- (3)** Крім цього, у справах, у яких законодавча компетенція належить Федерації, федеральним законом можуть бути створені самостійні центральні відомства Федерації й нові публічно-правові установи безпосереднього федерального

підпорядкування. Якщо перед Федерацією виникають нові завдання у сферах власної законодавчої компетенції, то в разі крайньої необхідності за згодою Бундесрату й більшості членів Бундестагу можуть створюватися власні федеральні відомства середнього й нижчого рівня.

Стаття 87 а

[Збройні сили]

- (1)** Федерація формує збройні сили задля оборони. Їхня чисельність і основні засади організації повинні визначатися залежно від бюджету.
- (1а)** Задля зміцнення союзу й обороноздатності Федерація може заснувати спеціальний фонд із власними кредитними повноваженнями з одноразовою сумою до 100 мільярдів євро. Частина 3 статті 109 і частина 2 статті 115 не застосовуються до кредитних повноважень. Подробиці регулюються федеральним законом.
- (2)** Окрім оборони, збройні сили можуть використовуватися лише в межах, однозначно дозволених цим Основним законом.
- (3)** В умовах стану оборони та у випадку кризової ситуації збройні сили мають повноваження щодо захисту цивільних об'єктів і регулювання дорожнього руху, якщо це необхідно для виконання їхніх завдань із оборони. Крім того, в умовах стану оборони й у разі кризової ситуації збройним силам також може бути доручений захист цивільних об'єктів для підтримання поліцейських заходів; для цього збройні сили співпрацюють із відповідними відомствами.
- (4)** Задля відвернення безпосередньої загрози існуванню або вільному демократичному ладу Федерації або певної землі Федеральний уряд може за наявності передумов, визначених частиною 2 статті 91 і недостатності сил поліції та Федеральної прикордонної охорони, залучати збройні сили для підтримки поліції та Федеральної прикордонної охорони для захисту цивільних об'єктів і боротьби з організованими та озброєними бойовими засобами повстанцями.

Залучення збройних сил має бути припинено за вимогою Бундестагу або Бундесрату.

Стаття 87 b

[Управління Бундесвером]

- (1) Управління Бундесвером здійснюється власною федеральною адміністрацією із власними підпорядкованими установами. Завдання адміністрації полягають у розв'язанні кадрових питань і безпосередньому забезпеченні матеріальних потреб збройних сил. Завдання щодо допомоги постраждалим і щодо здійснення будівництва можуть бути передані адміністрації Бундесверу лише федеральним законом, що вимагає згоди Бундесрату. Крім того, згода Бундесрату необхідна для законів, що уповноважують адміністрацію Бундесверу на втручання у права третіх осіб; це не стосується законів із кадрових питань.
- (2) В інших питаннях федеральні закони, що стосуються оборони, зокрема, системи військового призову й захисту цивільного населення, можуть за згодою Бундесрату передбачати, що вони виконуються повністю або частково федеральною адміністрацією з підпорядкованими їй органами або землями за дорученням Федерації. Якщо такі закони виконуються землями за дорученням Федерації, вони можуть за згодою Бундесрату визначати, що повноваження, покладені згідно зі статтею 85 на Федеральний уряд і компетентні органи влади вищого рівня Федерації, передаються повністю або частково вищим органам влади Федерації; водночас може бути визначено, що для видання цими органами влади загальних інструкцій згідно з реченням 1 частини 2 статті 85 не потрібна згода Бундесрату.

Стаття 87 c

[Виробництво й використання ядерної енергії]

Закони, що ухвалюються на підставі № 14 частини 1 статті 73, можуть за згодою Бундесрату визначати, що вони виконуються землями за дорученням Федерації.

Стаття 87 d

[Управління повітряним транспортом]

- (1)** Управління повітряним рухом здійснюється власною федеральною адміністрацією. Завдання з підтримки безпеки польотів можуть також виконуватися іноземними авіадиспетчерськими службами, що мають ліцензію відповідно до законодавства Європейської Спільноти. Подробиці регулюються федеральним законом.
- (2)** Федеральним законом, що вимагає згоди Бундесрату, завдання з управління повітряним рухом можуть передаватися для адміністрування за дорученням на рівні земель.

Стаття 87 e

[Управління залізницями]

- (1)** Управління залізничним рухом на залізницях Федерації здійснюється власною федеральною адміністрацією. Федеральним законом завдання щодо управління залізничним рухом можуть передаватися землям для власного адміністрування.
- (2)** Федерація виконує завдання з управління залізничним рухом, що виходять за межі компетенції федеральних залізниць, якщо вони передаються федеральним законом.
- (3)** Залізниці Федерації управляються як комерційні підприємства приватно-правової форми власності. Останні перебувають у власності Федерації тією мірою, якою діяльність комерційного підприємства охоплює будівництво, утримання та експлуатацію рейкових шляхів. Відчуження часток Федерації у підприємствах, зазначених у реченні 2, здійснюється на підставі закону; більшість часток у цих підприємствах залишається у власності Федерації. Подробиці регулюються федеральним законом.
- (4)** Федерація забезпечує добробут населення, зокрема, надання транспортних послуг у рамках розбудови й утримання мережі рейкових шляхів федеральної залізниці, а також під час організації сполучення в рамках цієї залізничної мережі, крім місцевих залізничних пасажирських перевезень. Подробиці регулюються федеральним законом.

- (5) Закони, що ухвалюються на підставі частин 1-4, потребують згоди Бундесрату. Згода Бундесрату також необхідна для законів, що регулюють ліквідацію, злиття й розподіл залізничних підприємств Федерації, передання рейкових шляхів федеральних залізниць третім особам, а також припинення експлуатації залізничних шляхів Федерації або якщо вони матимуть вплив на місцеві пасажирські залізничні перевезення.

Стаття 87 f

[Поштові послуги й телекомунікації]

- (1) На підставі федерального закону, що вимагає згоди Бундесрату, Федерація забезпечує повсюдне надання належних і достатніх послуг у сфері пошти й телекомунікацій.
- (2) Послуги в розумінні частини 1 надаються в рамках комерційної діяльності підприємствами, створеними на базі спеціального фонду Німецької федеральної пошти, а також іншими приватними надавачами послуг. Суверенні завдання у сфері пошти й телекомунікацій виконуються власною федеральною адміністрацією.
- (3) Незважаючи на положення, передбачені в реченні 2 частини 2, Федерація відповідно до федерального закону здійснює в особі безпосередньо підпорядкованої їй публічно-правової установи деякі завдання щодо підприємств, створених на базі спеціального фонду Німецької федеральної пошти.

Стаття 88

[Федеральний банк – Європейський центральний банк]

Федерація створює валютний і емісійний банк як федеральний банк. Його завдання й повноваження можуть бути передані в рамках Європейського Союзу Європейському центральному банку, який є незалежним і зобов'язаний забезпечувати стабільність цін як свою пріоритетну мету.

Стаття 89

[Федеральні водні шляхи – Управління судноплавством]

- (1)** Федерація є власницею колишніх водних шляхів Німеччини.
- (2)** Федерація здійснює управління федеральними водними шляхами через власні органи. Вона виконує державні завдання внутрішнього судноплавства, що виходять за межі території землі, та завдання морського судноплавства, покладені на неї законом. Вона може передавати управління федеральними водними шляхами, розташованими на території певної землі, на прохання цієї землі для управління нею за дорученням. Якщо водний шлях пролягає територією кількох земель, Федерація може доручити управління тій землі, яку запропонують відповідні землі.
- (3)** У рамках управління водними шляхами, їхньої розбудови й нового будівництва за погодженням із землями мають зберігатися культурні потреби земель і водного господарства.

Стаття 90

[Федеральні автошляхи]

- (1)** Федерація залишається власницею федеральних автомагістралей та інших федеральних автошляхів дальнього сполучення. Ця власність є невідчужуваною.
- (2)** Управління федеральними автомагістралями здійснюється федеральною адміністрацією. Федерація може для виконання власних завдань створювати товариство приватного права. Таке товариство є невід'ємною власністю Федерації. Пряма чи опосередкована участь третіх осіб у компанії та її дочірніх підприємствах виключається. Виключається участь приватних фірм у рамках державно-приватного партнерства в транспортній мережі, що поширюється на всю мережу федеральних автомагістралей або інших федеральних автошляхів дальнього сполучення в певній землі або на її значну частину. Подробиці регулюються федеральним законом.

- (3) Управління іншими федеральними автошляхами дальнього сполучення за дорученням Федерації здійснює певна земля або відповідні установи місцевого самоврядування, якщо це належить до їхньої компетенції, згідно із правом цієї землі.
- (4) На прохання певної землі Федерація може взяти під власне управління інші федеральні автошляхи дальнього сполучення, якщо вони пролягають через територію цієї землі.

Стаття 91

[Надзвичайний внутрішній стан]

- (1) Для відвернення безпосередньої загрози існуванню або основам вільного демократичного ладу Федерації або певної землі земля може запросити залучення поліцейських сил інших земель, а також сил і підрозділів інших відомств і Федеральної прикордонної охорони.
- (2) Якщо земля під загрозою сама не готова або не в змозі боротися з загрозою, то Федеральний уряд може підпорядкувати своїм інструкціям поліцію цієї землі й поліцейські сили інших земель, а також використовувати підрозділи Федеральної прикордонної охорони. Це розпорядження підлягає скасуванню після усунення загрози, а також у будь-який час на вимогу Бундесрату. Якщо загроза поширюється на територію більше ніж однієї землі, Федеральний уряд може, якщо це є необхідним для ефективної протидії, давати вказівки урядам земель; дія речень 1 та 2 залишається в силі.

VIII а.

Спільні завдання, адміністративна
співпраця

Стаття 91 а

[Участь Федерації – Розподіл витрат]

- (1)** Федерація співпрацює у виконанні завдань земель, якщо ці завдання є важливими для всього суспільства, а співпраця Федерації необхідна для покращення умов життя (спільні завдання), у таких сферах:
 1. покращення регіональної структури економіки;
 2. покращення структури аграрної галузі й охорони узбережжя.
- (2)** Федеральний закон за згодою Бундесрату докладніше визначає спільні завдання й подробиці координації.
- (3)** У випадках, передбачених № 1 частини 1, Федерація несе половину витрат у кожній землі. У випадках, передбачених № 2 частини 1, Федерація несе щонайменше половину витрат; частка участі для усіх земель повинна бути єдиною. Подробиці регулюються законом. Надання коштів залежить від їхнього затвердження в бюджетах Федерації й земель.

Стаття 91 б

[Планування у сфері освіти й підтримка наукових досліджень]

- (1)** Федерація і землі можуть співпрацювати на підставі угод у випадках, що мають міжрегіональне значення у сфері науки, наукових досліджень і викладання. Угоди, що стосуються насамперед вищих навчальних закладів, потребують згоди всіх земель. Це не стосується угод щодо спорудження дослідних центрів, а також великогабаритного обладнання.
- (2)** Федерація і землі можуть співпрацювати на підставі угод для визначення ефективності системи освіти в міжнародному порівнянні, а також спільно готувати відповідні звіти й рекомендації.
- (3)** Розподіл витрат регулюється в угодах.

Стаття 91 с

[Системи інформаційних технологій]

- (1)** Федерація та землі можуть співпрацювати у плануванні, створенні й експлуатації систем інформаційних технологій, необхідних для виконання їхніх завдань.
- (2)** Федерація і землі можуть на підставі угод визначати стандарти й вимоги безпеки, необхідні для комунікації між їхніми системами інформаційних технологій. Угоди про засади співробітництва відповідно до речення 1 можуть залежно від змісту й обсягів окремих завдань передбачати, що детальніші положення набувають чинності для Федерації та земель після схвалення кваліфікованою більшістю голосів, яка визначається в угоді. Вони потребують схвалення Бундестагу й народних представництв долучених земель; право на розірвання цих угод не може бути виключеним. Угодами регулюється також питання розподілу витрат.
- (3)** Крім цього, землі можуть домовлятися про спільну експлуатацію систем інформаційних технологій і про створення призначених для цього установ.
- (4)** Для забезпечення зв'язку між системами інформаційних технологій Федерації і земель Федерація створює мережу зв'язку. Подробиці створення та експлуатації мережі зв'язку регулюються федеральним законом за згодою Бундесрату.
- (5)** Повсюдний доступ до адміністративних послуг Федерації та земель за допомогою систем інформаційних технологій регулюється федеральним законом за згодою Бундесрату.

Стаття 91 d

[Порівняльний аналіз]

Для визначення ефективності роботи своїх адміністрацій і їхньої підтримки Федерація і землі можуть проводити порівняльні дослідження й оприлюднювати результати.

Стаття 91 е

[Співпраця щодо базових виплат особам, які шукають роботу]

- (1)** У рамках виконання федеральних законів у сфері базових виплат для осіб, які шукають роботу, Федерація і землі або залучені на підставі права земель громади й об'єднання громад діють зазвичай у спільних установах.
- (2)** Федерація може дозволити обмеженій кількості громад і об'єднань громад на їхнє прохання й за згодою вищого органу влади землі самостійно виконувати завдання, передбачені частиною 1. Необхідні витрати, у тому числі адміністративні, несе Федерація, якщо відповідно до частини 1 завдання за законом мають виконуватися Федерацією.
- (3)** Подробиці регулює федеральний закон, що потребує згоди Бундесрату.

IX. Правосуддя

Стаття 92

[Органи судової влади]

За виконання судової влади відповідають судді; її виконавцями є Федеральний конституційний суд, передбачений цим Основним законом федеральні суди й суди земель.

Стаття 93

[Повноваження Федерального конституційного суду]

- (1) Федеральний конституційний суд ухвалює рішення:
1. щодо тлумачення цього Основного закону в разі виникнення спорів щодо обсягу прав і обов'язків певного центрального органу Федерації або інших учасників, наділених власними правами цим Основним законом або регламентом центрального органу Федерації;
 2. у разі наявності розбіжностей або сумнівів щодо відповідності федерального права або права землі за формою або змістом цьому Основному закону або щодо сумісності права землі з іншими положеннями федерального права, на клопотання Федерального уряду, уряду землі або чверті членів Бундестагу;
 - 2 а. у разі наявності розбіжностей щодо того, чи відповідає певний закон передумовам згідно з частиною 2 статті 72 – за клопотанням Бундесрату, уряду землі або народного представництва землі;
 3. у разі наявності розбіжностей щодо прав і обов'язків Федерації та земель, зокрема, щодо виконання землями норм федерального права і щодо здійснення нагляду Федерації;
 4. щодо інших публічно-правових спорів між Федерацією і землями, між різними землями або в межах однієї землі, якщо не передбачено іншого порядку судового розгляду;
 - 4 а. щодо конституційних скарг, що можуть подаватися будь-якою особою, яка стверджує, що орган державної влади порушив одне з її основоположних прав або

одне з її прав, зазначених у частині 4 статті 20, статтях 33, 38, 101, 103 і 104;

- 5b. щодо конституційних скарг громад і об'єднань громад на підставі порушення їхнього права на самоврядування відповідно до статті 28 певним законом, а щодо законів землі лише в разі, якщо скарга не може бути подана до конституційного суду землі;
 - 6c. щодо скарг об'єднань через невизнання їх учасником, що може брати участь у виборах до Бундестагу;
 7. щодо інших випадків, передбачених цим Основним законом.
- (2)** Крім цього, Федеральний конституційний суд вирішує на вимогу Бундесрату, уряду землі або народного представництва землі, чи втратила свою чинність у випадку частини 4 статті 72 необхідність регулювання федеральним законом згідно з частиною 2 статті 72 або чи не може у випадках речення 1 частини 2 статті 125 бути ухвалений федеральний закон. Рішення про те, що потреба відпала або що федеральний закон вже не може бути ухвалений, замінює собою федеральний закон відповідно до частини 4 статті 72 або відповідно до речення 2 частини 2 статті 125. Подання згідно з реченням 1 є допустимим лише в разі, коли законопроект був відхилений Бундестагом відповідно до частини 4 статті 72 або частини 2 статті 125 або якщо він не був обговорений і щодо нього не було ухвалене рішення впродовж одного року, або якщо відповідний законопроект був відхилений Бундесратом.
- (3)** Федеральний конституційний суд діє також у випадках, віднесених до його компетенції федеральним законом.

Стаття 94

[Склад Федерального конституційного суду]

- (1)** Федеральний конституційний суд складається з федеральних суддів та інших членів. Половина членів Федерального конституційного суду обирається Бундестагом, а половина – Бундесратом. Вони не можуть входити до складу

Бундестагу, Бундесрату, Федерального уряду або відповідних органів земель.

- (2) Федеральний закон визначає устрій Федерального конституційного суду й порядок судочинства, а також встановлює, у яких випадках його рішення мають силу закону. Він може визначити як умову для подання конституційної скарги попереднє вичерпання всіх можливостей судового оскарження в загальному порядку, а також особливу процедуру прийняття до розгляду.

Стаття 95

[Верховні суди]

- (1) Федерація створює у сферах загальної, адміністративної, фінансової, трудової та соціальної юрисдикції вищі судові інстанції – Федеральний верховний суд, Федеральний адміністративний суд, Федеральний фінансовий суд, Федеральний суд із трудових спорів і Федеральний суд із соціальних питань.
- (2) Призначення суддів цих судів відбувається згідно з рішенням профільного федерального міністра спільно з комітетом із підбору суддів, який складається із профільних міністрів земель, і такої самої кількості членів, яких обирає Бундестаг.
- (3) Для забезпечення єдності правосуддя створюється Спільний сенат судів, зазначених у частині 1. Подробиці регулює федеральний закон.

Стаття 96

[Федеральні суди]

- (1) Федерація може створити федеральний суд у справах охорони інтелектуальної власності.
- (2) Федерація може створювати військові кримінальні суди для збройних сил як федеральні суди. Вони можуть здійснювати кримінальну юрисдикцію лише в умовах стану оборони, а також щодо військовослужбовців, відправлених за кордон або тих, хто перебуває на військових кораблях. Подробиці регулює федеральний закон. Ці суди на-

лежать до сфери управління Федерального міністра юстиції. Їхні штатні судді повинні мати кваліфікацію, необхідну для обіймання суддівських посад.

- (3) Вищою судовою інстанцією для судів, зазначених у частинах 1 і 2, є Федеральний Верховний Суд.
- (4) Федерація може створювати для осіб, які перебувають у публічно-правових службових відносинах із нею, федеральні суди для розгляду дисциплінарних справ і скарг.
- (5) Для кримінальних справ у зазначених нижче сферах федеральний закон за згодою Бундесрату може передбачити здійснення юрисдикції Федерації судами земель:
 1. геноцид;
 2. злочини проти людяності за міжнародним кримінальним правом;
 3. воєнні злочини;
 4. інші дії, здатні порушити мирне співіснування народів або вчинені з наміром порушити його (частина 1 статті 26);
 5. охорона держави.

Стаття 97

[Незалежність суддів]

- (1) Судді є незалежними й підпорядковуються лише закону.
- (2) Професійні судді, призначені пожиттєво у встановленому порядку, можуть бути проти їхньої волі до закінчення строку їхніх повноважень звільнені з посади, остаточно або тимчасово відсторонені з посади, переведені на інше місце або відправлені у відставку не інакше як за рішенням суду й лише в порядку та на підставі закону. Законодавство може встановлювати граничний вік, після досягнення якого судді, які перебувають на посаді пожиттєво, ідуть у відставку. У разі зміни структури судів або судових округів судді можуть бути переведені до іншого суду або звільнені з посади, але лише зі збереженням повної заробітної плати.

Стаття 98

[Правовий статус суддів – Обвинувачення проти суддів]

- (1)** Правовий статус федеральних суддів регулюється спеціальним федеральним законом.
- (2)** Якщо федеральний суддя порушує принципи Основного закону або конституційний лад землі під час виконання посадових обов'язків або поза службою, Федеральний конституційний суд може більшістю у дві третини свого складу за вимогою Бундестагу видати розпорядження про переведення судді на іншу посаду або відправити його на пенсію. У разі умисного порушення може бути винесене рішення про звільнення його з посади.
- (3)** Правовий статус суддів у землях регулюється спеціальними земельними законами.
- (4)** Землі можуть визначити, що рішення про призначення суддів у землях ухвалюються міністром юстиції землі спільно з комітетом із підбору суддів.
- (5)** Землі можуть щодо суддів земель впроваджувати положення, що відповідає частині 2. Чинне конституційне право землі залишається непорушним. Рішення про обвинувачення, що висувається проти такого судді, ухвалюється Федеральним конституційним судом.

Стаття 99

[Конституційний спір у межах землі]

Законом землі може бути визначено, що конституційні спори в межах однієї землі підсудні Федеральному конституційному суду, а справи, що стосуються застосування права земель – зазначеним у частині 1 статті 95 вищим судовим інстанціям як останній інстанції.

Стаття 100

[Перевірка конкретних норм]

- (1)** Якщо суд визнає неконституційним закон, чинність якого має значення для ухвалення судового рішення, провадження у справі має бути призупиненим і, якщо йдеться

про порушення конституції землі, необхідно отримати рішення суду землі, компетентного розглядати конституційні спори, а якщо йдеться про порушення цього Основного закону, необхідно отримати рішення Федерального конституційного суду. Це правило діє також, якщо йдеться про порушення цього Основного закону правом землі або про несумісність закону землі з федеральним законом.

- (2) Якщо в судовому спорі виникають сумніви щодо того, чи є норма міжнародного права складовою частиною федерального права та чи створює вона безпосередньо права й обов'язки для окремої особи (стаття 25), суд повинен звернутися за рішенням до Федерального конституційного суду.
- (3) Якщо конституційний суд певної землі бажає відступити від рішення Федерального конституційного суду або конституційного суду іншої землі у своєму тлумаченні Основного закону, то такий конституційний суд повинен звернутися за рішенням до Федерального конституційного суду.

Стаття 101

[Неприпустимість надзвичайних судів]

- (1) Створення надзвичайних судів є неприпустимим. Ніхто не може бути позбавлений права на законний суд.
- (2) Суди спеціальної юрисдикції можуть бути створені лише законом.

Стаття 102

[Скасування смертної кари]

Смертна кара скасована.

Стаття 103

[Основні права в судах]

- (1) Кожен має право бути вислуханим у суді.
- (2) Діяння може каратися лише в тому випадку, якщо його караність була визначена законом до вчинення діяння.

- (3)** Ніхто не може бути покараний більше одного разу за один і той самий злочин на підставі загальних кримінальних законів.

Стаття 104

[Позбавлення волі]

- (1)** Свобода особи може бути обмежена лише на підставі ухваленого належним чином закону й лише з дотриманням визначеної в ньому процедури. Затримані особи не можуть піддаватися моральному або фізичному насильству.
- (2)** Лише суддя має право ухвалювати рішення про допустимість і тривалість позбавлення волі. У разі будь-якого позбавлення волі, на яке не було розпорядження судді, рішення судді треба отримати невідкладно. Поліція не може на підставі власних повноважень утримувати особу під вартою довше, ніж до кінця наступної після затримання доби. Подробиці регулюються законом.
- (3)** Кожен, кого тимчасово затримали за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, не пізніше наступного дня після арешту має бути доставлений до судді, який повідомляє йому про причини затримання, допитує його і надає йому можливість висловити свої заперечення. Суддя має негайно винести вмотивовану письмову постанову про арешт або постанову про звільнення з-під варти.
- (4)** Про будь-яке рішення судді щодо позбавлення або продовження строку позбавлення волі необхідно негайно повідомити одного з родичів затриманого або особу, якій він довіряє.

X. Фінанси

Стаття 104 а

[Повноваження на витрати – Управління фінансами – Відповідальність]

- (1)** Федерація і землі окремо несуть витрати, пов'язані з виконанням завдань, якщо цим Основним законом не передбачене інше.
- (2)** Якщо землі діють за дорученням Федерації, Федерація несе пов'язані з цим витрати.
- (3)** Федеральні закони, які забезпечують надання коштів і виконуються землями, можуть передбачати, що грошові витрати повністю або частково покриваються Федерацією. Якщо закон передбачає, що Федерація бере на себе половину або більше витрат, то він виконується землями за дорученням Федерації.
- (4)** Федеральні закони, що визначають зобов'язання земель щодо надання коштів, матеріальних вигід і еквівалентних послуг третім особам і виконуються землями як власне завдання або на підставі речення 2 частини 3 за дорученням Федерації, потребують згоди Бундесрату, якщо пов'язані з цим витрати мають нести землі.
- (5)** Федерація і землі несуть адміністративні витрати своїх органів влади та є взаємно відповідальними за належне здійснення адміністрування. Подробиці визначаються федеральним законом, що потребує згоди Бундесрату.
- (6)** Федерація і землі беруть на себе відповідальність за порушення наднаціональних або міжнародних зобов'язань Німеччини відповідно до внутрішньодержавного розподілу повноважень і завдань. У випадках фінансової корекції з боку Європейського Союзу, за яку відповідають всі землі, Федерація і землі несуть економічну відповідальність у співвідношенні 15 до 85 відсотків. У цих випадках землі солідарно несуть у цілому 35 відсотків економічної відповідальності в цілому відповідно до загальної шкали розподілу; 50 відсотків загальної економічної відповідальності несуть землі, які спричинили виникнення зобов'язань, на пропорційній основі відповідно до обсягу отриманих коштів. Подробиці регулюються федеральним законом, який потребує згоди Бундесрату.

Стаття 104 b

[Фінансова допомога для здійснення інвестицій]

- (1)** Федерація може в межах наданої їй цим Основним законом законодавчої компетенції надавати фінансову допомогу землям для здійснення особливо значних інвестицій землями та громадами (об'єднаннями громад), необхідних
 1. для запобігання порушенню загальноекономічної рівноваги або
 2. для вирівнювання різних економічних можливостей в рамках всієї території Федерації або
 3. для сприяння економічному зростанню.Незважаючи на вимоги першого речення, Федерація може також і без наявності законодавчих повноважень надавати фінансову допомогу в разі стихійних лих або надзвичайних ситуацій, які перебувають поза контролем держави й суттєво впливають на фінансове становище держави.
- (2)** Подобиці, зокрема, щодо видів інвестицій для підтримки, регулюються федеральним законом, що потребує згоди Бундесрату, або адміністративною угодою на підставі закону про федеральний бюджет. Федеральний закон або адміністративна угода можуть передбачати положення щодо оформлення відповідних програм земель із використання фінансової допомоги. Критерії розробки земельних програм визначаються за погодженням із землями, яких це стосується. Задля забезпечення цільового використання коштів Федеральний уряд може вимагати надання звітів і документів, а також проводити перевірки всіх органів влади. Кошти Федерації надаються на додаток до власних коштів земель. Вони надаються на обмежений період часу, регулярно здійснюється перевірка їхнього використання. Із плином часу фінансова допомога має надаватися зі зменшенням щорічних сум.
- (3)** Бундестаг, Федеральний уряд і Бундесрат повинні на їхню вимогу отримувати інформацію про реалізацію заходів і досягнуті поліпшення.

Стаття 104 с

[Фінансова допомога для здійснення інвестицій в освітню інфраструктуру громад]

Федерація може надавати землям фінансову допомогу для інвестицій загальнодержавного значення, а також для особливих, безпосередньо пов'язаних з ними й обмежених у часі витрат земель і громад (об'єднань громад), спрямованих на підвищення ефективності освітньої інфраструктури громад. Речення 1-3, 5, 6 частини 2 й частина 3 статті 104 b застосовуються відповідно. Задля забезпечення цільового використання коштів Федеральний уряд може вимагати надання звітів й за необхідності – відповідних документів.

Стаття 104 d

[Фінансова допомога для здійснення інвестицій у сферу будівництва соціального житла]

Федерація може надавати землям фінансову допомогу для здійснення інвестицій загальнодержавного значення у сферу будівництва соціального житла в землях і громадах (об'єднаннях громад). Речення 1-5, 6 частини 2 та частина 3 статті 104 b застосовуються відповідно.

Стаття 105

[Розподіл повноважень щодо податкового законодавства]

- (1)** Федеральний уряд має виключну законодавчу компетенцію щодо митних зборів і фінансових монополій.
- (2)** Федерація має конкурентну законодавчу компетенцію щодо інших податків, якщо надходження за цими податками повністю або частково належать їй або якщо мають місце передумови, визначені в частині 2 статті 72.
- (2 a)** Землі мають законодавчі повноваження щодо місцевих податків на споживання і певні види зборів, поки й наскільки вони не ідентичні податкам, що регулюються федеральним законом. Вони мають повноваження на визначення ставки податку, що стягується в разі придбання земельної ділянки.

- (3)** Федеральні закони про податки, доходи від яких повністю або частково надходять до земель або громад (об'єднань громад), потребують згоди Бундесрату.

Стаття 106

[Розподіл податкових надходжень і доходів від фінансових монополій]

- (1)** Доходи фінансових монополій і надходження від таких податків належать федеральному уряду:
1. митні збори;
 2. споживчі податки за винятком випадків, коли вони належать землям згідно з частиною 2, спільно Федерації та землям згідно з частиною 3 або громадам згідно з частиною 6;
 3. податок на вантажні автомобільні перевезення, податок на транспортні засоби й інші транспортні податки, пов'язані з моторизованими транспортними засобами;
 4. податок із обороту капіталу, страховий податок і податок на операції з векселями;
 5. разові майнові збори та збори з відшкодування, що стягуються для здійснення відшкодування за шкоду, завдану війною;
 6. додатковий збір до податку на доходи фізичних осіб і корпоративного податку;
 7. збори в рамках Європейських Спільнот.
- (2)** Доходи від таких податків належать землям:
1. податок на багатство;
 2. податок на спадщину;
 3. транспортні податки, якщо вони не належать Федерації згідно з частиною 1 або спільно Федерації та землям згідно з частиною 3;
 4. податок на пиво;
 5. збори з доходів гральних закладів.
- (3)** Надходження від податку на доходи фізичних осіб, корпоративного податку й податку на додану вартість належать спільно Федерації і землям (спільні податки), якщо надхо-

дження від податку на прибуток згідно з частиною 5 і надходження від податку на додану вартість згідно з частиною 5 а не спрямовуються громадам. Надходження від податку на доходи фізичних осіб і корпоративного податку розподіляються навпіл між Федерацією та землями. Частки надходжень від податку на додану вартість на користь Федерації та земель визначаються федеральним законом, що вимагає згоди Бундесрату. Визначення має відбуватися на підставі таких принципів:

У рамках поточних доходів Федерація і землі мають рівне право покривати свої необхідні видатки. У цьому контексті обсяг видатків визначається з урахуванням багаторічного фінансового планування.

Потреби Федерації та земель у покритті повинні бути узгоджені таким чином, щоб можна було досягти належного вирівнювання, уникнути перевантаження платників податків і забезпечити однакові умови життя на території Федерації.

Крім того, під час визначення часток Федерації та земель в податку на додану вартість враховується недобір податків, що виникає для земель після 1 січня 1996 року внаслідок урахування наявності дітей законодавством про податок на доходи фізичних осіб. Подробиці визначаються Федеральним законом відповідно до речення 3.

- (4)** Частки Федерації та земель у податку на додану вартість мають бути переглянутими, якщо співвідношення між доходами й видатками Федерації та земель суттєво змінюватиметься. Недобір податків, що враховується додатково під час визначення часток податку на додану вартість згідно з реченням 5 статті 3, не береться до уваги. Якщо федеральним законом на землі покладаються додаткові витрати або скорочуються доходи, то згідно з федеральним законом, що вимагає згоди Бундесрату, додаткове навантаження може також компенсуватися за рахунок фінансових субсидій з боку Федерації, якщо воно обмежене коротким періодом часу. Закон визначає принципи розрахунку й розподілу цих фінансових субсидій між землями.

- (5) Громади отримують частку надходжень від податку на доходи фізичних осіб, яку землі мають передавати громадам згідно із платежами податку на фізичних осіб, що вносяться жителями. Подробиці визначаються федеральним законом, який потребує згоди Бундесрату. Він може визначити, що громади встановлюють місцеві ставки щодо частки, яка належить їм.
- (5а) З 1 січня 1998 року громади отримують частку надходжень від податку на додану вартість. Ця частка передається землями громадам згідно зі шкалою розподілу, що визначається на підставі місцевих і економічних умов. Подробиці визначаються федеральним законом, що потребує згоди Бундесрату.
- (6) Надходження від поземельного податку й податку із промислу належать громадам, надходження від місцевих податків на споживання й на певні види зборів – громадам або згідно з законодавством земель – об'єднанням громад. Громадам має бути надане право визначати місцеві ставки поземельного і промислового податків у межах закону. Якщо земля не має у своєму складі громад, то надходження від поземельного податку та податку з промислу, а також від місцевих податків на споживання й на певні види витрат належать землі. Федерація і землі можуть розподіляти між собою надходження від податку з промислу. Подробиці регулюються федеральним законом, що потребує згоди Бундесрату. Відповідно до земельного законодавства, поземельний податок і податок із промислу, а також частка громади в надходженнях від податку на доходи фізичних осіб і податку на додану вартість можуть слугувати як основа розрахунків для визначення відрахувань.
- (7) Громади й об'єднання громад спільно отримують визначений законодавством землі відсоток її частки у спільних надходженнях за загальними податками. В інших випадках законодавство земель визначає, чи передаються надходження від податків земель громадам (об'єднанням громад) і в яких обсягах.

- (8) Якщо за розпорядженням Федерації в окремих землях або громадах (об'єднаннях громад) створюються особливі установи, що безпосередньо спричиняють для цих земель або громад (об'єднань громад) додаткові витрати або зменшення доходів (особливе навантаження), то Федерація забезпечує необхідну компенсацію, якщо і тією мірою, якою не можна очікувати, що землі або громади (об'єднання громад) зможуть нести це особливе навантаження. Компенсаційні виплати, що надходять від третіх осіб, та фінансові вигоди, отримані цими землями або громадами (об'єднаннями громад) завдяки діяльності цих установ, беруться до уваги при визначенні розміру компенсації.
- (9) Доходи і видатки земель у розумінні цієї статті включають у себе також доходи й видатки громад (об'єднань громад).

Стаття 106 а

[Частка податку на місцевий громадський транспорт]

З 1 січня 1996 року землям належить частка від податкових надходжень Федерації для фінансування громадського міського та приміського пасажирського транспорту.

Подробиці регулюються федеральним законом, що потребує згоди Бундесрату. Частка, передбачена в реченні 1, не береться до уваги під час оцінки фінансових можливостей згідно з частиною 2 статті 107.

Стаття 106 б

[Частка земель у податку на транспортні засоби]

З 1 липня 2009 року в результаті передачі податку на транспортні засоби Федерації землям належить певна сума від податкових надходжень Федерації. Подробиці регулюються федеральним законом, який потребує згоди Бундесрату.

Стаття 107

[Розподіл податкових надходжень – Розподіл фінансів між землями – Додаткові субсидії]

- (1)** Надходження від податків земель, а також частка земель у надходженнях від податку на прибуток і податку з корпорацій належать окремим землям тією мірою, якою ці податки збираються фінансовими установами на їхній території (місцеві надходження). Федеральний закон, який потребує згоди Бундесрату, повинен містити детальніші положення щодо розмежування, характеру та обсягу розподілу місцевих доходів щодо корпоративного податку й податку на заробітну плату. Закон може також містити положення про розмежування й розподіл місцевих доходів від інших податків. Частка земель у доходах від податку на додану вартість належить окремим землям із урахуванням положень частини 2 пропорційно до кількості їхніх мешканців.
- (2)** Федеральний закон, що потребує згоди Бундесрату, повинен забезпечити належне вирівнювання різних фінансових можливостей земель; у цьому контексті необхідно враховувати фінансову спроможність і фінансові потреби громад (об'єднань громад). Задля цього закон повинен передбачати надбавки до відповідної фінансової спроможності й відрахування від неї під час розподілу часток земель у надходженнях від податку на додану вартість. Передумови для надання надбавок і стягнення відрахувань, а також розміри цих надбавок та відрахувань повинні бути визначені в законі. З метою оцінки фінансових можливостей до уваги може братися лише частина надходжень від ренти за користування надрами для видобування корисних копалин. Закон може також передбачати, що Федерація надає субсидії зі своїх коштів економічно слабким землям для задоволення їхніх загальних фінансових потреб (додаткові субсидії). Субсидії можуть також надаватися незалежно від норм, викладених у реченнях 1-3, тим економічно слабким землям, чії громади (об'єднання громад) мають особливо низькі податкові можливості (субси-

дії громадам із низькими податковими можливостями), а також тим економічно слабким землям, чії частки в субсидіях сприяння відповідно до статті 91 b є нижчими за їхню частку в загальній чисельності населення.

Стаття 108

[Управління фінансами на рівні Федерації і земель – Фінансова підсудність]

- (1)** Управління у сферах митних зборів, фінансових монополій, податків на споживання, що регулюються федеральним законодавством, включаючи податок на імпорт, податок на транспортні засоби й інші транспортні податки, пов'язані з моторизованими транспортними засобами станом з 1 липня 2009 року, а також збори в рамках Європейських Спільнот здійснюється фінансовими органами Федерації. Структура цих органів регулюється федеральним законом. У разі створення органів влади середнього рівня їхні керівники призначаються за погодженням із урядами земель.
- (2)** Управління іншими податками здійснюється фінансовими органами земель. Структура цих органів і єдиний порядок підготовки державних службовців можуть регулюватися федеральним законом за згодою Бундесрату. У разі створення органів влади середнього рівня їхні керівники призначаються за погодженням із Федеральним урядом.
- (3)** Якщо фінансові органи влади земель здійснюють управління у сфері податків, що повністю або частково надходять Федерації, вони діють за дорученням Федерації. Частини 3 і 4 статті 85 застосовуються із застереженням, що замість Федерального уряду діє Федеральний міністр фінансів.
- (4)** Федеральний закон, що потребує згоди Бундесрату, може передбачати співпрацю федеральних і земельних податкових органів в адмініструванні податків тією мірою, якою це слугує суттєвому поліпшенню або полегшенню виконання податкових законів, а щодо податків, що підпадають під дію положення 1 – адміністрування з боку фі-

нансових органів земель, і щодо інших податків – адміністрування з боку федеральних фінансових органів. Здійснюване фінансовими органами земель адміністрування податків, що надходять лише громадам (об'єднанням громад), землями може бути повністю або частково покладене на громади (об'єднання громад). Федеральний закон, зазначений у першому реченні, може передбачати співпрацю між Федерацією та землями, згідно з якою за згодою визначеної в законі більшості положення щодо застосування податкового законодавства стають обов'язковими для виконання всіма землями.

- (4 а)** Федеральний закон, що вимагає згоди Бундесрату, може передбачати для адміністрування податків, зазначених у частині 2, співробітництво фінансових органів земель і передачу повноважень між землями фінансовим органам однієї або кількох земель за погодженням із землями, яких це стосується, коли і якщо це суттєво покращує або полегшує виконання податкових законів. Несення витрат може регулюватися федеральним законом.
- (5)** Правила, за якими федеральними фінансовими органами здійснюється діловодство, регулюються федеральним законом. Правила діловодства для фінансових органів земель, а у випадках, зазначених у реченні 2 частини 4 – для громад (об'єднань громад), можуть регулюватися федеральним законом за згодою Бундесрату.
- (6)** Фінансова юрисдикція регулюється федеральним законом на єдиних засадах.
- (7)** Федеральний уряд може за згодою Бундесрату видавати загальні інструкції у випадках, коли адміністрування податків покладається на фінансові органи земель або громад (об'єднань громад).

Стаття 109

[Бюджетне господарство у Федерації і в землях]

- (1)** Федерація і землі є самостійними й незалежними одне від одного в управлінні своїм бюджетним господарством.
- (2)** Федерація і землі спільно виконують зобов'язання Феде-

ративної Республіки Німеччина, що впливають із правових актів Європейської Спільноти на підставі статті 104 Договору про заснування Європейської Спільноти щодо дотримання бюджетної дисципліни, враховують в цих рамках вимоги щодо забезпечення загальноекономічної рівноваги.

- (3)** Балансування бюджетів Федерації та земель загалом повинне відбуватися без отримання кредитів. Федерація і землі можуть передбачати положення, які симетрично враховують ситуації підйому і спаду, що відхиляються від розвитку кон'юнктури за нормальної ситуації, а також спеціальні положення на випадок стихійних лих або надзвичайних ситуацій, що виходять із-під контролю держави й суттєво впливають на фінансове становище держави. У разі такої надзвичайної ситуації має бути передбачене відповідне положення про погашення зобов'язань. Подробиці оформлення бюджету Федерації регулюються статтею 115 із застереженням, що речення 1 має виконуватися, якщо надходження від кредитів не перевищують 0,35 відсотки від номінального валового внутрішнього продукту. Подробиці оформлення бюджету земель регулюються ними в рамках їхніх конституційних повноважень із застереженням, що речення 1 має виконуватися лише за умови, якщо отримання кредитів не дозволяється.
- (4)** Федеральний закон, що потребує згоди Бундесрату, може встановлювати принципи, які застосовуються Федерацією та землями спільно щодо бюджетного права, бюджетного господарства з урахуванням кон'юнктурних коливань і багаторічного фінансового планування.
- (5)** Санкційні заходи Європейської Спільноти у зв'язку з положеннями статті 104 Договору про заснування Європейської Спільноти щодо дотримання бюджетної дисципліни розподіляються між Федерацією та землями у співвідношенні 65:35. Землі в цілому спільно несуть 35 відсотків навантаження, що припадає на землі відповідно до кількості їхнього населення; 65 відсотків навантаження, що припадає на землі, землі несуть відповідно до спричинене-

ної ними частки цього навантаження. Подробиці регулюються федеральним законом, який потребує згоди Бундесрату.

Стаття 109 а

[Надзвичайні бюджетні ситуації]

- (1)** Задля уникнення надзвичайних бюджетних ситуацій федеральний закон, який вимагає згоди Бундесрату, регулює
 1. постійний моніторинг бюджетного господарства Федерації та земель спільним органом (Рада із забезпечення стабільності);
 2. передумови й порядок визначення загрози надзвичайної бюджетної ситуації;
 3. принципи створення та виконання програм санації для уникнення надзвичайних бюджетних ситуацій.
- (2)** З 2020 року Рада із забезпечення стабільності відповідає за перевірку дотримання Федерацією та землями вимог частини 3 статті 109. Перевірка здійснюється згідно з вимогами та процедурами правових актів, що впливають із Договору про функціонування Європейського Союзу щодо дотримання бюджетної дисципліни.
- (3)** Рішення Ради із забезпечення стабільності й документи про проведення консультацій, що лягли в основу їхнього ухвалення, мають бути оприлюднені.

Стаття 110

[Бюджет]

- (1)** До бюджету вносяться всі доходи й видатки Федерації; у випадку федеральних підприємств і спеціальних фондів мають зазначатися лише асигнування або відрахування. Бюджет має бути збалансований щодо доходів і видатків.
- (2)** Бюджет ухвалюється на один або кілька фінансових років, окремо на кожен рік, законом про бюджет до початку першого фінансового року. Для певних частин бюджету може бути передбачено, що вони застосовуються до різних періодів часу, розділених по фінансових роках.

- (3)** Законопроект, зазначений у реченні 1 частини 2, а також законопроекти про внесення змін до Закону про бюджет і самого бюджету подаються до Бундестагу одночасно з їхнім поданням до Бундесрату; Бундесрат має право надати свої висновки щодо законопроектів упродовж шести тижнів, а щодо законопроектів про внесення змін – упродовж трьох тижнів.
- (4)** До закону про бюджет можуть бути включені лише положення, що стосуються доходів і видатків Федерації та періоду, на який приймається закон про бюджет. Закон про бюджет може визначати, що його положення втрачають чинність лише після оприлюднення наступного закону про бюджет або в разі надання повноважень відповідно до статті 115 – у пізніший строк.

Стаття 111

[Кредитування бюджету]

- (1)** Якщо до кінця фінансового року бюджет на наступний рік не був ухвалений законом, Федеральний уряд має право до набрання ним чинності здійснювати всі витрати, необхідні
- a) для утримання наявних згідно з законом установ і проведення передбачених законом заходів;
 - b) для виконання юридично обґрунтованих зобов'язань Федерації;
 - c) для продовження будівництва, закупівель і інших дій або подальшого надання коштів на ці цілі, якщо відповідні суми вже були затверджені в бюджеті попереднього року.
- (2)** Якщо видатки, зазначені в частині 1, не покриваються передбаченими спеціальним законом надходженнями від податків, зборів і з інших джерел або резервних оборотних коштів, то Федеральний уряд може залучати у формі кредиту кошти, необхідні для підтримки господарювання, на суму не вище за чверть підсумкових витрат попереднього бюджету.

Стаття 112

[Понадпланові й позапланові бюджетні видатки]

Здійснення понадпланових і позапланових витрат потребує згоди Федерального міністра фінансів. Вона може бути надана лише в разі непередбачуваної та невідворотної потреби. Подробиці можуть визначатися федеральним законом.

Стаття 113

[Збільшення видатків]

- (1)** Закони, що збільшують запропоновані Федеральним урядом бюджетні видатки або що включають у себе нові видатки або обумовлюють їх у майбутньому, потребують згоди Федерального уряду. Те саме стосується законів, що призводять до зменшення доходів або обумовлюють їхнє зменшення в майбутньому. Федеральний уряд може вимагати від Бундестагу призупинення ухвалення таких законів. У такому разі Федеральний уряд повинен упродовж шести тижнів подати до Бундестагу відповідні висновки.
- (2)** Федеральний уряд може впродовж чотирьох тижнів після ухвалення закону Бундестагом вимагати від Бундестагу ухвалення нового рішення.
- (3)** Якщо Закон був ухвалений відповідно до статті 78, Федеральний уряд може відмовити в наданні згоди лише упродовж шести тижнів і лише за умови, що він попередньо вжив заходів відповідно до речень 3 і 4 частини 1, або відповідно до частини 2. Після закінчення цього періоду згода вважається наданою.

Стаття 114

[Звітність – Аудит]

- (1)** Для затвердження звіту Федерального уряду Федеральний міністр фінансів зобов'язаний упродовж наступного фінансового року надати в Бундестаг і Бундесрат звіт про всі надходження та видатки, а також про майно й борги.
- (2)** Федеральна рахункова палата, члени якої мають суддівську незалежність, перевіряє звіт, а також економічну

ефективність і відповідність бюджетно-господарської діяльності Федерації. Задля здійснення аудиту відповідно до речення 1 Федеральна рахункова палата може також збирати дані в установах, що не належать до федеральної адміністрації; це стосується також випадків, коли Федерація виділяє землям цільові фінансові ресурси для виконання завдань земель. Поруч із Федеральним урядом вона має щороку звітувати безпосередньо перед Бундестагом і Бундесратом. В усіх інших випадках повноваження Федеральної рахункової палати регулюються федеральним законом.

Стаття 115

[Кредитні обмеження]

- (1)** Отримання кредитів, а також надання поручительств, гарантій і іншого забезпечення за зобов'язаннями, що можуть призвести до видатків у наступних фінансових роках, припускаються на підставі федерального закону, що надає відповідне повноваження із зазначенням певної суми або умов, на яких вона може бути надана.
- (2)** Загалом балансування доходів і видатків повинне відбуватися без отримання кредитів. Цей принцип виконується, якщо надходження від кредитів не перевищують 0,35 % від номінального валового внутрішнього продукту. Крім того, у разі відхилення розвитку кон'юнктури від нормальної ситуації необхідно симетрично враховувати вплив на бюджет під час підйому та спаду. Відхилення фактичного обсягу кредитів від граничного обсягу кредитів відповідно до речень 1-3 повинні фіксуватися на контрольному рахунку; дебет, що перевищує граничне значення в 1,5 відсотки від номінального валового внутрішнього продукту, повинен бути зменшений із урахуванням кон'юнктурних коливань. Подробиці, зокрема, покриття доходів і видатків за фінансовими операціями й порядок розрахунку верхньої межі річних кредитів у чистому вигляді з урахуванням розвитку кон'юнктури на підставі процедури врегулювання розвитку кон'юнктури, а також

контроль і балансування відхилень фактичних кредитів від нормативного ліміту регулюються федеральним законом. У разі стихійних лих або надзвичайних ситуацій, що виходять із-під контролю держави і суттєво впливають на фінансове становище держави, ці верхні ліміти кредитів можуть бути перевищені на підставі рішення більшості членів Бундестагу. Рішення має супроводжуватися графіком погашення. Погашення кредитів, отриманих відповідно до речення 6, має бути здійснене упродовж розумного періоду часу.

Х а.
Стан оборони

Стаття 115 а

[Рішення про впровадження стану оборони]

- (1)** Бундестаг за згодою Бундесрату визначає, що територія Федерації зазнає озброєного нападу або перебуває під безпосередньою загрозою такого нападу (стан оборони).
Таке рішення приймається за пропозицією Федерального уряду й вимагає більшості у дві третини поданих голосів, але не менше ніж більшості членів Бундестагу.
- (2)** Якщо ситуація неминуче вимагає негайних дій, а скликанню Бундестагу перешкоджають нездоланні обставини або якщо він не має кворуму, Об'єднаний комітет ухвалює зазначене рішення більшістю у дві третини поданих голосів, але не менше ніж більшістю своїх членів.
- (3)** Рішення оприлюднюється Федеральним президентом у «Віснику федеральних законів» відповідно до статті 82. Якщо це неможливо зробити вчасно, оприлюднення здійснюється в інший спосіб; це необхідно зробити у «Віснику федеральних законів», як тільки дозволять обставини.
- (4)** Якщо територія Федерації зазнає озброєного нападу, а відповідні органи Федерації не в змозі негайно ухвалити рішення відповідно до речення 1 частини 1, таке рішення вважається ухваленим і оприлюдненим у момент початку нападу. Федеральний президент оголошує про цей момент часу, щойно дозволять обставини.
- (5)** У разі оголошення стану оборони й озброєного нападу на територію Федерації Федеральний президент може за згодою Бундестагу зробити заяву відповідно до міжнародного права про впровадження стану оборони. За наявності передумов згідно з частиною 2 Бундестаг замінюється Об'єднаним комітетом.

Стаття 115 б

[Здійснення командування Федеральним канцлером]

З моменту проголошення стану оборони командування збройними силами переходить до Федерального канцлера.

Стаття 115 с

[Розширення законодавчої компетенції Федерального уряду]

- (1)** В умовах стану оборони Федерація має конкурентну законодавчу компетенцію також і в тих сферах, що належать до законодавчої компетенції земель. Такі закони потребують згоди Бундесрату.
- (2)** Якщо під час стану оборони того вимагають обставини, на випадок стану оборони федеральним законом може визначитися:
 1. відмінне від положень речення 2 частини 3 статті 14 тимчасове регулювання відшкодування у разі примусового відчуження власності;
 2. інший строк для обмеження свободи, ніж він визначений у реченні 3 частини 2 і реченні 1 частини 3 статті 104, але тривалістю не більше ніж чотири дні, у випадках, коли суддя не міг діяти у строки, визначені для звичайних умов.
- (3)** Якщо це необхідно для відбиття реального нападу або безпосередньої загрози нападу, в умовах стану оборони діяльність адміністративних і фінансових установ Федерації та земель може регулюватися федеральним законом за згодою Бундесрату всупереч розділам VIII, VIII а та X, водночас має зберігатися життєздатність земель, громад і об'єднань громад, зокрема, у фінансовому плані.
- (4)** Федеральні закони відповідно до частини 1 і № 1 частини 2 можуть застосовуватися для підготовки до їхнього виконання ще до виникнення стану оборони.

Стаття 115 d

[Невідкладні законопроекти]

- (1)** В умовах стану оборони закони Федерації у відступ від частини 2 статті 76, речення 2 частини 1 і частин 2-4 статті 77, статті 78 і частини 1 статті 82 ухвалюються відповідно до частин 2 і 3.
- (2)** Законопроекти Федерального уряду, визначені ним як невідкладні, підлягають внесенню в Бундесрат одночасно з

їхнім поданням до Бундестагу. Бундестаг і Бундесрат розглядають їх негайно й разом. Якщо для ухвалення закону потрібна згода Бундесрату, то для його ухвалення потрібне схвалення більшістю голосів його членів. Подробиці регулюються регламентом, що ухвалюється й потребує згоди Бундесрату.

- (3) Закони оприлюднюються згідно з реченням 2 частини 3 статті 115 а.

Стаття 115 е

[Об'єднаний комітет]

- (1) Якщо у разі стану оборони Об'єднаний комітет більшістю у дві третини поданих голосів або принаймні більшістю своїх членів визначить, що непереборні обставини перешкоджають своєчасному засіданню Бундестагу або що він не має кворуму, то Об'єднаний комітет замінить Бундестаг і Бундесрат і здійснить всю сукупність їхніх прав.
- (2) Законом Об'єднаного комітету не можна вносити змін до Основного закону, скасовувати або призупиняти його дію повністю або частково. Об'єднаний комітет не уповноважений видавати закони, зазначені в реченні 2 частини 1 статті 23, у частині 1 статті 24 або у статті 29.

Стаття 115 f

[Залучення Федеральної прикордонної охорони – Розширені розпорядчі повноваження]

- (1) Під час стану оборони, якщо цього вимагають обставини, Федеральний уряд може:
1. залучати Федеральну прикордонну охорону на всій території Федерації;
 2. крім федеральної адміністрації, давати вказівки також урядам земель, а якщо він вважає справу терміноюю, органам влади земель, а також делегувати ці повноваження призначеним ним членам урядів земель.

- (2) Бундестаг, Бундесрат і Об'єднаний комітет повинні бути негайно поінформовані про заходи, вжиті відповідно до пункту 1.

Стаття 115 g

[Федеральний конституційний суд]

Посягання на конституційний статус Федерального конституційного суду й на виконання ним і його суддями конституційних обов'язків є неприпустимим. Закон про Федеральний конституційний суд може бути змінений законом Об'єднаного комітету лише тією мірою, якою Федеральний конституційний суд вважає це необхідним для збереження здатності виконувати свої функції. До видання такого закону Федеральний конституційний суд може вживати будь-яких заходів для забезпечення власної функціональності. Рішення відповідно до речення 2 та речення 3 ухвалюються Федеральним конституційним судом більшістю присутніх суддів.

Стаття 115 h

[Закінчення строку виборчих каденцій і терміну перебування на посаді]

- (1) Строк повноважень Бундестагу або народних представництв земель, що спливає під час стану оборони, завершується через шість місяців після закінчення стану оборони. Якщо під час стану оборони спливає також строк перебування на посаді Федерального президента або Президента Бундесрату, який виконує функції Президента у зв'язку з достроковим припиненням його повноважень, то цей строк закінчується через дев'ять місяців після закінчення стану оборони. Строк повноважень члена Федерального конституційного суду, що спливає під час стану оборони, закінчується через шість місяців після закінчення стану оборони.
- (2) У разі необхідності обрання Об'єднаним комітетом нового Федерального канцлера він обирається більшістю його членів; Федеральний президент вносить в Об'єднаний ко-

- мітет відповідну пропозицію. Об'єднаний комітет може висловити недовіру Федеральному канцлеру, лише обравши його наступника більшістю у дві третини своїх членів.
- (3) Під час стану оборони виключається розпуск Бундестагу.

Стаття 115 і

[Повноваження урядів земель щодо вжиття заходів]

- (1) Якщо визначені органи Федерації не в змозі вжити необхідних заходів для відбиття небезпеки, а ситуація конче вимагає негайних самостійних дій в окремих частинах території Федерації, то уряди земель або призначені ними чи уповноважені органи мають право вживати заходів у сферах своєї компетенції згідно з частиною 1 статті 115 f.
- (2) Заходи відповідно до частини 1 можуть бути скасовані в будь-який час Федеральним урядом, а заходи щодо органів влади земель і підпорядкованих федеральних установ – також прем'єр-міністрами земель.

Стаття 115 к

[Статус і тривалість дії надзвичайних постанов]

- (1) У період застосування законів, передбачених статтями 115 с, 115 е і 115 g і виданих відповідно до таких законів постанов не застосовується право, що суперечить їм. Це правило не поширюється на правові норми, що були ухвалені раніше також на підставі статей 115 с, 115 е і 115 g.
- (2) Закони, ухвалені Об'єднаним комітетом і постанови, видані на підставі таких законів, втрачають чинність не пізніше, ніж через шість місяців після завершення стану оборони.
- (3) Закони, що містять положення, які відрізняються від статей 91 а, 91 b, 104 а, 106 і 107, застосовуються щонайпізніше до кінця другого фінансового року після завершення стану оборони. Вони можуть бути змінені після завершення стану оборони федеральним законом за згодою Бундесрату для переходу до регулювання відповідно до розділів VIII а та X.

Стаття 115 I

[Скасування надзвичайних заходів – Укладення миру]

- (1)** Бундестаг може в будь-який час за згодою Бундесрату скасувати закони, ухвалені Об'єднаним комітетом. Бундесрат може вимагати рішення Бундестагу з цього приводу. Інші заходи, вжиті Об'єднаним комітетом або Федеральним урядом для відбиття небезпеки, мають скасовуватися, якщо Бундестаг і Бундесрат ухвалять таке рішення.
- (2)** Бундестаг може за згодою Бундесрату в будь-який час оголосити про завершення стану оборони, ухваливши відповідне рішення, що підлягає оприлюдненню Федеральним президентом. Бундесрат може вимагати, щоб Бундестаг ухвалив відповідне рішення. Стан оборони повинен бути негайно припиненим, якщо відсутні обставини, що вимагали його впровадження.
- (3)** Рішення про укладення миру ухвалюється федеральним законом.

XI.

Перехідні та прикінцеві положення

Стаття 116

[Поняття «німець» – Поновлення у громадянстві]

- (1)** Німцем у розумінні цього Основного закону, якщо законом не визначене інше, є особа, яка має німецьке громадянство або була прийнята як біженець або переміщена особа німецької національності або як її чоловік чи дружина або нащадок на території колишньої Німеччини в межах, що існували станом на 31 грудня 1937 року.
- (2)** Колишні громадяни Німеччини, позбавлені громадянства в період із 30 січня 1933 року до 8 травня 1945 року з політичних, расових або релігійних мотивів, та їхні нащадки підлягають поновленню у громадянстві за їхньою заявою. Вони вважаються особами, які не втрачали громадянства, якщо після 8 травня 1945 року оселилися в Німеччині й не висловилися проти цього.

Стаття 117

[Виключення чинності двох основоположних прав]

- (1)** Право, що суперечить частині 2 статті 3, залишається чинним до приведення його у відповідність до цього положення Основного закону, але не довше ніж до 31 березня 1953 року.
- (2)** Закони, що обмежують право на вільне пересування у зв'язку з нинішнім браком житла, залишаються чинними до їхнього скасування федеральним законом.

Стаття 118

[Реорганізація земель Баден і Вюртемберг]

Реорганізація території, що охоплює землі Баден, Вюртемберг-Баден і Вюртемберг-Гогенцоллерн, може бути здійснена з відступом від статті 29 за згодою земель, які беруть у ній участь. Якщо згоди не буде досягнуто, реорганізація регулюється федеральним законом, який має передбачити проведення всенародного опитування.

Стаття 118 а

[Реорганізація земель Берлін і Бранденбург]

Реорганізація території, що охоплює землі Берлін і Бранденбург, може бути здійснена з відступом від статті 29 за участю їхніх виборців відповідно до домовленості обох земель.

Стаття 119

[Біженці й переміщені особи]

Із питань, що стосуються біженців і переміщених осіб, зокрема, їхнього розподілу між землями, Федеральний уряд може за згодою Бундесрату видавати розпорядження, що мають силу закону, до ухвалення федерального закону. В особливих випадках Федеральний уряд може бути уповноважений видавати окремі розпорядження. Ці розпорядження надаються вищим органам влади земель, за винятком випадків неминучої небезпеки.

Стаття 120

[Видатки, пов'язані з окупацією – Тягар війни]

- (1)** Федерація несе витрати по видатках окупації та інших внутрішніх і зовнішніх зобов'язаннях відповідно до федеральних законів. Якщо ці зобов'язання, що виникли внаслідок війни, до 1 жовтня 1969 року регулювалися федеральними законами, витрати за ними розподіляються між Федерацією та землями відповідно до положень цих федеральних законів. Якщо витрати на виконання зобов'язань, що виникли внаслідок війни, не були врегульовані й не регулюються федеральними законами й були понесені до 1 жовтня 1965 року землями, громадами (об'єднаннями громад) або іншими утвореннями, що беруть на себе виконання завдань або громад, то Федерація не зобов'язана брати на себе витрати такого характеру й після цієї дати. Федерація надає субсидії для покриття витрат соціального страхування, включаючи страхування з безробіття й допомоги з безробіття. Урегульований зазначеним вище роз-

поділ витрат між Федерацією і землями через зобов'язання, що виникли внаслідок війни, не поширюється на законодавче регулювання прав на відшкодування збитків, спричинених війною.

- (2) Право на доходи переходить до Федерації в момент, коли вона бере на себе зобов'язання щодо несення витрат.

Стаття 120 а

[Розподіл тягара війни]

- (1) Закони, що забезпечують відшкодування збитків, спричинених війною, можуть визначати за згодою Бундесрату, що вони виконуються частково Федерацією, частково землями за дорученням Федерації, і що повноваження, які належать Федеральному уряду й відповідним вищим органам влади Федерації, згідно зі статтею 85 повністю або частково передаються Федеральному компенсаційному відомству. Для здійснення Федеральним компенсаційним відомством своїх функцій не потрібна згода Бундесрату; його вказівки мають за винятком невідкладних випадків подаватися вищим органам влади земель (компенсаційним відомствам земель).
- (2) Речення 2 частини 3 статті 87 залишається без змін.

Стаття 121

[Термін «більшість членів»]

Більшістю членів Бундестагу й Федеральних зборів у розумінні цього Основного закону є більшість від визначеної законом кількості.

Стаття 122

[Момент переходу законодавчої компетенції]

- (1) З моменту першого засідання Бундестагу закони ухвалюються виключно законодавчими органами, визнаними цим Основним законом.
- (2) Законодавчі органи й органи з дорадчими функціями, компетенція яких закінчується відповідно до пункту 1, розпускаються з цього моменту.

Стаття 123

[Продовження дії попереднього права]

- (1) Право, що діяло до першого засідання Бундестагу, продовжує діяти, якщо воно не суперечить Основному закону.
- (2) Укладені колишньою Німеччиною державні договори, що стосуються сфер, які згідно із цим Основним законом належать до законодавчої компетенції земель, залишаються чинними, якщо вони згідно з загальними принципами права є дійсними і продовжують діяти зі збереженням усіх прав і застережень сторін до укладення нових державних договорів відповідними органами, передбаченими цим Основним законом, або до припинення їхньої дії в інший спосіб на підставі положень, що містяться в них.

Стаття 124

[Продовження дії права щодо виключної законодавчої компетенції]

Право, що стосується сфер виключної законодавчої компетенції Федерації, стає федеральним законом у межах сфери своєї дії.

Стаття 125

[Продовження дії права щодо конкурентної законодавчої компетенції]

Право, що стосується сфер конкурентної законодавчої компетенції Федерації, стає федеральним законом у межах сфери своєї дії,

1. якщо воно діє однаково в межах однієї або декількох окупаційних зон;
2. якщо йдеться про право, яким після 8 травня 1945 року було змінено попереднє право Німеччини.

Стаття 125 а

[Продовження дії Федерального права – Заміна земельним правом]

- (1) Право, що свого часу було ухвалене як федеральне, але у зв'язку зі зміною частини 1 статті 74, включення речення

7 частини 1 статті 84, речення 2 частини 1 статті 85 або речення 2 частини 2 а статті 105 або скасування статті 74 а, 75 або речення 2 частини 3 статті 98 вже не могло б бути ухваленим як федеральне, продовжує діяти як федеральне право. Воно може бути замінене правом земель.

- (2) Право, що було ухвалене на підставі частини 2 статті 72 в редакції, що діяла до 15 листопада 1994 року, але через зміну частини 2 статті 72 більше не могло б бути ухвалене як федеральне право, продовжує діяти як федеральне право. Федеральний закон може визначати, що воно може бути замінене земельним правом.
- (3) Право, що було ухвалене як право землі, але більше не могло б бути ухвалене як право землі через зміну статті 73, продовжує діяти як право землі. Воно може бути замінене федеральним правом.

Стаття 125 б

[Продовження дії рамкових законів –

Повноваження земель на відступ від них]

- (1) Право, прийняте на підставі статті 75 згідно з чинною до 1 вересня 2006 року редакцією, що і після цього моменту могло б бути прийнятим як федеральне право, продовжує діяти як федеральне право. Таким чином, повноваження та зобов'язання земель щодо законодавства залишаються чинними. Щодо названих у реченні 1 частини 3 статті 72 сфер землі можуть приймати положення, що відступають від цього права, щодо сфер, названих у № 2, 5 і 6 речення 1 частини 3 статті 72 – лише тоді, якщо і тією мірою, якою Федерація скористалася своєю законодавчою компетенцією після 1 вересня 2006 року, у випадках щодо № 2 і 5 найпізніше після 1 січня 2010 року, у випадку № 6 найпізніше після 1 серпня 2008 року.
- (2) Землі можуть приймати положення, що відступають від федеральних нормативних актів, прийнятих на підставі частини 1 статті 84 у редакції, чинній до 1 вересня 2006 року, але від положень адміністративної процедури до 31 грудня 2008 року лише тоді, коли у відповідному феде-

ральному законі були змінені положення адміністративної процедури після 1 вересня 2006 року.

Стаття 125 с

[Продовження дії права у сфері спільних завдань]

- (1)** Право, прийняте на підставі частини 2 статті 91 а в поєднанні з № 1 частини 1 у редакції, чинній до 1 вересня 2006 року, є чинним до 31 грудня 2006 року.
- (2)** Положення, розроблені відповідно до частини 4 статті 104 а у редакції, чинній до 1 вересня 2006 року у сферах фінансування транспорту громад і сприяння соціальному житловому будівництву, продовжують свою дію до 31 грудня 2006 року. Положення, розроблені у сфері фінансування транспорту громад за спеціальними програмами відповідно до частини 1 § 6 Закону про фінансування транспорту громад, а також положення, розроблені відповідно до Закону про фінансову допомогу Федерації згідно з частиною 4 статті 104 а Основного закону землям Бремен, Гамбург, Мекленбург-Передня Померанія, Нижня Саксонія та Шлезвіг-Гольштейн для морських портів від 20 грудня 2001 року згідно з частиною 4 статті 104 а Основного закону в редакції, чинній до 1 вересня 2006 року, продовжують свою дію до їхнього скасування. Допускається внесення змін до Закону про фінансування транспорту громад федеральним законом. Речення 4 частини 2 статті 104 б діє відповідно. Інші положення, розроблені відповідно до частини 4 статті 104 а в редакції, чинній до 1 вересня 2006 року, продовжують свою дію до 31 грудня 2019 року, якщо не визначено або не встановлено більш ранньої дати закінчення їхньої дії.
- (3)** Речення 5 частини 2 статті 104 б вперше застосовується до положень, які набувають чинності після 31 грудня 2019 року.

Стаття 126

[Рішення про продовження дії права як федерального права]

Рішення щодо розбіжностей про продовження дії права як федерального права ухвалюються Федеральним конституційним судом.

Стаття 127

[Адаптація права у французькій зоні та в Берліні]

Федеральний уряд може за згодою урядів земель, яких це стосується, упродовж одного року після оприлюднення цього Основного закону ввести в дію в землях Баден, Великий Берлін, Вюртемберг-Гогенцоллерн і Рейнланд-Пфальц право, на підставі якого здійснювалося управління Об'єднаною економічною зоною, якщо воно згідно зі статтею 124 або статтею 125 продовжує діяти як федеральне право.

Стаття 128

[Продовження дії права на розпорядження]

Якщо право, що продовжує діяти, передбачає зазначені в частині 5 статті 84 повноваження на надання розпоряджень, такі повноваження зберігаються до ухвалення іншого законодавчого регулювання.

Стаття 129

[Повноваження в рамках права, дію якого продовжено]

- (1)** Якщо у правових нормах, які продовжують діяти як федеральне право, передбачаються повноваження на видання розпоряджень або загальних інструкцій, а також на здійснення адміністративних актів, ці повноваження передаються органам, компетентним на такий момент щодо цих питань. У разі сумнівів питання вирішується Федеральним урядом за погодженням з Бундесратом; рішення має бути оприлюдненим.

- (2) Якщо у правових нормах, що продовжують свою дію як права земель, наявне таке повноваження, воно здійснюється органами, що згідно з правом земель компетентні в цьому питанні.
- (3) Якщо у правових нормах, згаданих у частинах 1 і 2, передбачаються повноваження на їхню зміну або доповнення або на видання правових норм, то дія таких повноважень припиняється.
- (4) Положення частин 1 і 2 застосовуються відповідно в тих випадках, коли у правових нормах є посилення на норми, що більше не діють або на установи, що більше не існують.

Стаття 130

[Передавання наявних адміністративних установ]

- (1) Адміністративні органи й інші установи, що здійснюють державне управління або правосуддя не на підставі права земель або державних договорів між землями, а також підприємства Об'єднаних німецьких південно-західних залізниць і Адміністративна рада пошти і зв'язку французької окупаційної зони підпорядковуються Федеральному уряду. Він регулює за згодою Бундесрату їхнє передавання, розпуск або ліквідацію.
- (2) Вищою посадовою особою в дисциплінарних справах для службовців зазначених адміністрацій і установ є профільний федеральний міністр.
- (3) Корпорації та установи публічного права, що не перебувають у безпосередньому віданні земель і діють не на підставі державних договорів між землями, підлягають нагляду відповідного найвищого органу влади Федерації.

Стаття 131

[Колишні співробітники державної служби]

Правовий статус осіб, у тому числі біженців і переміщених осіб, які перебували на державній службі станом на 8 травня 1945 року й залишили її із причин, не пов'язаних із приписами для державних службовців або з тарифними

приписами, і які досі не задіяні для служби або задіяні не згідно з колишньою посадою, має бути врегульоване федеральним законом. Те саме стосується осіб, у тому числі біженців і переміщених осіб, які мали право на забезпечення станом на 8 травня 1945 року і які з причин, не пов'язаних із приписами для державних службовців або з тарифними приписами, більше не отримують ніякого або належного забезпечення. До набрання чинності федеральним законом вони не можуть висувати жодних правових претензій, якщо інше не встановлене правом земель.

Стаття 132

[Вихід державних службовців на пенсію]

- (1)** Державні службовці й судді, які на момент набрання чинності цим Основним законом були призначені довічно, можуть упродовж шести місяців після першого засідання Бундестагу бути відправлені у відставку або в резерв, а також переведені на посаду з нижчим доходом, якщо вони не відповідають посаді за своїми особистими або професійними якостями. Це положення застосовується відповідно щодо працівників, які не можуть бути звільненими. Щодо службовців, які можуть бути звільненими, у той самий період можуть бути скасовані строки попередження про звільнення, що перевищують положення тарифного регулювання.
- (2)** Це положення не поширюється на співробітників державної служби, яких не стосуються приписи «Про звільнення від націонал-соціалізму й мілітаризму» або які визнані жертвами переслідувань націонал-соціалізму, за винятком випадків, коли їхні особисті якості є вагомою підставою для інших підходів.
- (3)** Особи, яких це стосується, мають право на оскарження через суд відповідно до частини 4 статті 19.
- (4)** Подробиці визначаються розпорядженням Федерального уряду, що потребує згоди Бундесрату.

Стаття 133

[Правонаступництво в управлінні Об'єднаною економічною зоною]

Федерація переймає на себе права й обов'язки з управління Об'єднаною економічною зоною.

Стаття 134

[Правонаступництво щодо майна колишньої Німеччини]

- (1) Загалом майно колишньої Німеччини стає майном Федерації.
- (2) Якщо воно за своїм первинним призначенням повинне було використовуватися переважно для адміністративних завдань, що, згідно з цим Основним законом, не є завданнями адміністрації, воно підлягає безоплатному переданню компетентним наразі установам, а якщо це майно за своїм теперішнім, не лише тимчасовим призначенням слугує адміністративним завданням, що відповідно до цього Основного закону віднині повинні виконуватися землями, то воно передається землям. Федерація може передавати землям також інше майно.
- (3) Майно, безоплатно передане землями та громадами (об'єднаннями громад) у власність Німеччини, знову стає власністю земель та громад (об'єднань громад), якщо Федерація не потребує його для виконання власних адміністративних завдань.
- (4) Подробиці регулюються федеральним законом, який потребує згоди Бундесрату.

Стаття 135

[Регулювання майнових відносин у разі зміни приналежності території землі]

- (1) Якщо після 8 травня 1945 року і до набрання чинності цим Основним законом змінилася приналежність території до певної землі, то майно, що перебуває на території землі, до якої ця територія входила раніше, переходить землі, до якої вона входить зараз.

- (2) Майно земель, що більше не існують, а також установ і закладів публічного права, якщо за своїми первинними цілями воно призначалося переважно для вирішення адміністративних завдань або за своїм теперішнім, не лише тимчасовим призначенням слугує переважно для вирішення таких завдань, переходить до землі, установи або закладу публічного права, які наразі виконують ці завдання.
- (3) Майно земель, які більше не існують, у формі землі разом із приналежностями на ній переходить до тієї землі, на території якої воно розташоване, якщо воно ще не було віднесене до майна, зазначеного в частині 1.
- (4) Якщо цього вимагають переважні інтереси Федерації або особливі інтереси певної території, федеральним законом може бути прийняте положення, що відступає від частин 1-3.
- (5) В інших питаннях правонаступництво та врегулювання, якщо до 1 січня 1952 року вони не будуть врегульовані шляхом погодження між землями, яких це стосується, або установами й закладами публічного права, регулюються федеральним законом, який вимагає згоди Бундесрату.
- (6) Дольова участь колишньої землі Пруссія у приватних підприємствах переходить до Федерації. Подробиці регулюються федеральним законом, який може передбачати й інше.
- (7) Якщо майном, що згідно з частинами 1-3 мало відійти певній землі, установі або закладу публічного права, розпорядилася особа, уповноважена на це законом землі, або яка діяла згідно із законом землі або на іншій підставі до набрання чинності Основним законом, то зазначене майно вважається відповідно переданим.

Стаття 135 а

[Старі зобов'язання]

- (1) Законодавство Федерації, зазначене в частині 4 статті 134 та частині 5 статті 135, може також визначати, що не підлягають виконанню або виконуються не в повному обсязі:
 1. зобов'язання колишньої Німеччини, а також зобов'язання колишньої землі Пруссія та інших

- установ і закладів публічного права, що більше не існують;
2. зобов'язання Федерації або інших установ і закладів публічного права, пов'язані з переданням майнових цінностей згідно зі статтями 89, 90, 134 і 135, а також зобов'язання цих суб'єктів права, що виникли в результаті дій, зазначених у № 1 суб'єктів права;
 3. зобов'язання земель і громад (об'єднань громад), що виникли в результаті заходів, вжитих цими суб'єктами права до 1 серпня 1945 року для виконання розпоряджень окупаційних держав або для ліквідації надзвичайних ситуацій, викликаних воєнними діями, у рамках адміністративних завдань, що підлягали виконанню Рейхом або делегованих Рейхом.
- (2)** Частина 1 застосовується відповідно до зобов'язань Німецької Демократичної Республіки або її суб'єктів права, а також до зобов'язань Федерації або інших установ і закладів публічного права, що пов'язані з передаванням майна Німецької Демократичної Республіки Федерації, землям і громадам, і до зобов'язань, обумовлених діями Німецької Демократичної Республіки або її суб'єктами права.

Стаття 136

[Перше засідання Бундесрату]

- (1)** Бундесрат збирається вперше в день першого засідання Бундестагу.
- (2)** До обрання першого Федерального президента його повноваження здійснює Президент Бундесрату. Він не має права розпуску Бундестагу.

Стаття 137

[Право державних службовців бути обраними]

- (1)** Право державних службовців, службовців, професійних військових, військових-контрактників і суддів бути обраними у Федерації, землях і громадах може бути обмежене законом.
- (2)** Вибори першого Бундестагу, перших Федеральних зборів і першого Федерального президента Федеративної Респуб-

ліки Німеччина регулюються виборчим законом, який має бути ухвалений Парламентською радою.

- (3)** Передбачені частиною 2 статті 41 повноваження Федерального конституційного суду до його створення здійснюватимуться Німецьким верховним судом для Об'єднаної економічної зони згідно з його процесуальним регламентом.

Стаття 138

[Нотаріат Південної Німеччини]

Внесення змін у наявну організацію нотаріату в землях Баден, Баварія, Вюртемберг-Баден і Вюртемберг-Гогенцоллерн потребують згоди урядів цих земель.

Стаття 139

[Продовження дії приписів про денацифікацію]

Приписи, прийняті до «Визволення німецького народу від націонал-соціалізму й мілітаризму», не поширюються на положення цього Основного закону.

Стаття 140

[Право релігійних об'єднань]

Положення статей 136, 137, 138, 139 і 141 Конституції Німеччини від 11 серпня 1919 року є складовою частиною цього Основного закону.

Стаття 141

[«Бременське застереження»]

Речення 1 частини 3 статті 7 не застосовується до землі, правом якої на 1 січня 1949 року було визначене інше.

Стаття 142

[Застереження на користь визначених у земельному праві основоположних прав]

Незважаючи на вимоги статті 31, положення конституцій земель залишаються чинними тією мірою, якою вони гарантують основоположні права відповідно до статей 1-18 цього Основного закону.

Стаття 142 а

(скасована)

Стаття 143

[Строк дії відмінних положень]

- (1)** Право, що діє на території, зазначеній у статті 3 Договору про об'єднання Німеччини, може відступати від положень цього Основного закону не довше ніж до 31 грудня 1992 року, якщо й поки через різні умови неможливо буде досягти його повної відповідності нормам Основного закону. Відмінні положення не повинні порушувати положення частини 2 статті 19 і повинні бути сумісними із принципами, зазначеними в частині 3 статті 79.
- (2)** Відступи від розділів II, VIII, VIII а, IX, X та XI Основного закону допускаються не довше ніж до 31 грудня 1995 року.
- (3)** Незалежно від частин 1 і 2, стаття 41 Договору про об'єднання й норми, що забезпечують її виконання, також залишаються чинними тією мірою, якою вони передбачають неможливість реституції у зв'язку з порушеннями права власності, що мали місце на зазначеній у статті 3 Договору території.

Стаття 143 а

[Виключна законодавча компетенція на залізницях Федерації]

- (1)** Федерація має виключну законодавчу компетенцію щодо всіх питань, пов'язаних з перетворенням залізниць на господарські підприємства. Відповідно застосовується частина 5 статті 87 е. Державні службовці федеральних залізниць можуть на підставі закону бути відправлені для виконання службових обов'язків на залізницю Федерації, що діє у правовій формі приватного підприємства, зі збереженням їхнього правового статусу й відповідальності роботодавця.
- (2)** Закони, ухвалені згідно з частиною 1, виконуються Федерацією.
- (3)** Виконання завдань у сфері місцевого залізничного пасажирського сполучення на колишніх федеральних залізни-

цях до 31 грудня 1995 року перебуває у відданні Федерації. Це також стосується відповідних завдань з управління залізничним сполученням. Подробиці регулюються федеральним законом, що потребує згоди Бундесрату.

Стаття 143 b

[Реорганізація Німецької федеральної пошти]

- (1)** Відокремлене майно, що належало Німецькій федеральній пошті, перетворюється на підставі федерального закону на підприємства із приватно-правовою формою власності. Усі пов'язані з цим питання належать до виключної законодавчої компетенції Федерації.
- (2)** Виключні права Федерації, що були наявними до перетворення, на перехідний період на підставі закону можуть бути переданими компаніям, що виникли на базі Поштової служби Німецької федеральної пошти (POSTDIENST) і підприємства «Телеком» Німецької федеральної пошти (TELEKOM). Федерація повинна тримати більшість капіталу підприємства- правонаступника Поштової служби Німецької федеральної пошти щонайменше упродовж п'яти років з моменту набрання законом чинності. Для його відчуження потрібна згода Бундесрату.
- (3)** Зайнятим на Німецькій федеральній пошті державним службовцям Федерації забезпечується робота на приватних підприємствах зі збереженням їхнього правового статусу й відповідальності роботодавця. Підприємства здійснюють повноваження роботодавця. Подробиці регулюються федеральним законом.

Стаття 143 c

[Компенсаційні суми в разі скасування спільних завдань]

- (1)** З 1 січня 2007 року до 31 грудня 2019 року землі мають право у зв'язку зі скасуванням часткового фінансування спільних завдань щодо розбудови й будівництва вищих навчальних закладів, включаючи клініки при вищих навчальних закладах і планування освіти, а також у зв'язку

зі скасуванням фінансової допомоги для поліпшення транспортних послуг у громадах і сприяння будівництву соціального житла на отримання щорічних сум із бюджету Федерації. До 31 грудня 2013 року ці суми визначаються на підставі середнього значення частки фінансування з боку Федерації за період із 2000 до 2008 року.

- (2) Зазначені в частині 1 суми розподіляються між землями до 31 грудня 2013 року таким чином:
 1. у вигляді щорічних фіксованих сум, розмір яких визначається на підставі середньої частки кожної землі за період з 2000 до 2003 року;
 2. у прив'язці до мети завдань попереднього змішаного фінансування.
- (3) Федерація та землі до кінця 2013 року переглядають, який обсяг фінансування земель згідно з частиною 1 для виконання землями своїх завдань є належним і ще потрібним. З 1 січня 2014 року скасовується передбачена цільова прив'язка надання коштів згідно з № 2 частини 2; інвестиційна цільова прив'язка обсягу фінансування залишається чинною. Угоди в рамках Пакту солідарності II залишаються без змін.
- (4) Подробиці регулюються федеральним законом, який потребує згоди Бундесрату.

Стаття 143 d

[Перехідні положення в рамках допомоги з консолідації]

- (1) Статті 109 і 115 у редакції, чинній до 31 липня 2009 року, востаннє застосовуються щодо 2010 бюджетного року. Статті 109 і 115 у редакції, чинній з 1 серпня 2009 року, вперше застосовуються щодо 2011 бюджетного року; кредитні повноваження, що існують на 31 грудня 2010 року для вже створеного спеціального фонду, залишаються незмінними. У період з 1 січня 2011 року до 31 грудня 2019 року землі можуть відступати від норм частини 3 статті 109 відповідно до положень чинного права земель. Бюджети земель складаються таким чином, щоб вимога ре-

чення 5 частини 3 статті 109 була виконана 2020 бюджетного року. Федерація може відступати від норми речення 2 частини 2 статті 115 у період із 1 січня 2011 року до 31 грудня 2015 року. Скорочення наявного дефіциту має розпочатися 2011 бюджетного року. Річні бюджети повинні складатися таким чином, щоб норма речення 2 частини 2 статті 115 була виконана 2016 бюджетного року; подробиці регулюються федеральним законом.

- (2)** Як допомогу для дотримання норм частини 3 статті 109 із 1 січня 2020 року землі Берлін, Бремен, Саар, Саксонія-Ангальт і Шлезвіг-Гольштейн можуть отримувати допомогу на консолідацію з федерального бюджету на загальну суму 800 мільйонів євро на рік на період з 2011 до 2019 року. З цієї суми Бремен отримуватиме 300 мільйонів євро, Саар – 260 мільйонів євро, а Берлін, Саксонія-Ангальт і Шлезвіг-Гольштейн – по 80 мільйонів євро. Допомога надається на підставі адміністративної угоди відповідно до федерального закону за згодою Бундесрату. Передумовою надання допомоги є повне скорочення фінансового дефіциту до кінця 2020 року. Подробиці, зокрема, щорічні етапи скорочення дефіциту фінансування, моніторинг скорочення дефіциту фінансування Радою з забезпечення стабільності, а також наслідки у разі недотримання етапів скорочення, регулюються федеральним законом за згодою Бундесрату й адміністративною угодою. Забороняється одночасне надання допомоги на консолідацію та допомоги на санацію у зв'язку зі складною бюджетною ситуацією.
- (3)** Фінансові зобов'язання, пов'язані з наданням допомоги на консолідацію, несуть навпіл Федерація й землі, останні – відповідно до своїх часток у податку на додану вартість. Подробиці регулюються федеральним законом за згодою Бундесрату.
- (4)** Для того, щоб землі Бремен і Саар у майбутньому могли самостійно дотримуватися норм частини 3 статті 109, вони з 1 січня 2020 року можуть отримувати із федерального бюджету допомогу на санацію загальною сумою 800

мільйонів євро на рік. Для цього землі вживають заходів, спрямованих на зменшення надмірної заборгованості, а також на зміцнення економічної та фінансової спроможності. Подробиці регулюються федеральним законом, що вимагає згоди Бундесрату. Забороняється одночасне надання допомоги на санацію та допомоги на санацію у зв'язку зі складною бюджетною ситуацією.

Стаття 143 e

[Федеральні автомагістралі, реорганізація управління закупівель]

- (1)** Незважаючи на вимоги частини 2 статті 90, управління федеральними автомагістралями здійснюється до 31 грудня 2020 року землями або відповідними органами самоврядування відповідно до законодавства земель на контрактній основі. Федерація регулює перетворення контрактного управління на федеральне управління відповідно до частин 2 і 4 статті 90 на підставі федерального закону за згодою Бундесрату.
- (2)** На прохання землі, що має бути подане до 31 грудня 2018 року, Федерація, відступаючи від положень частини 4 статті 90, переймає у своє управління інші федеральні шляхи дальнього сполучення, якщо вони пролягають територією цієї землі, з 1 січня 2021 року.
- (3)** Федеральний закон за згодою Бундесрату може визначати, що земля за заявою може взяти на себе за дорученням Федерації виконання завдань щодо дозволу на планування й будівництво і реконструкцію федеральних автомагістралей та інших федеральних шляхів дальнього сполучення, які Федерація отримала у федеральне управління згідно з частиною 4 статті 90 або частиною 2 статті 143 e, а також умови, за яких може відбутися передоручення.

Стаття 143 f

[Федеральні фінансові відносини]

Стаття 143 d, Закон про фінансове вирівнювання між Федерацією і землями, а також інші закони, прийняті на під-

ставі частини 2 статті 107 у редакції, чинній із 1 січня 2020 року, втрачають чинність, якщо після 31 грудня 2030 року Федеральний уряд, Бундестаг або щонайменше три землі спільно вимагали проведення переговорів щодо реорганізації федеральних бюджетних відносин, і через п'ять років після нотифікації у Федерального президента вимоги Федерального уряду, Бундестагу або земель жодна законодавчо закріплена реорганізація федеральних бюджетних відносин не набрала чинності. Дата втрати чинності повинна бути оприлюднена у «Віснику федеральних законів».

Стаття 143 g

[Продовження дії статті 107]

Для регулювання розподілу податкових надходжень, бюджетного вирівнювання земель і федеральних додаткових асигнувань до 31 грудня 2019 року стаття 107 продовжує застосовуватися в редакції, чинній до набрання чинності Законом про внесення змін до Основного закону від 13 липня 2017 року.

Стаття 144

[Ухвалення Основного закону – Берлін]

- (1) Цей Основний закон вимагає схвалення народними представництвами двох третин німецьких земель, у яких він спочатку буде чинним.
- (2) Якщо в одній із земель, зазначених у статті 23, або на частині території однієї з цих земель застосування цього Основного закону підлягає обмеженням, така земля або частина землі мають право направляти своїх представників до Бундестагу відповідно до статті 38 і представників до Бундесрату відповідно до статті 50.

Стаття 145

[Набуття чинності Основним законом]

- (1) Парламентська рада на відкритому засіданні за участю депутатів Великого Берліна встановлює ухвалення цього

- Основного закону, оформлює і оприлюднює його.
- (2) Цей Основний закон набуває чинності після закінчення дня його оприлюднення.
 - (3) Він оприлюднюється у «Віснику федеральних законів».

Стаття 146

[Строк дії Основного закону]

Цей Основний закон, який після отримання Німеччиною повної єдності й повної свободи поширюється на весь німецький народ, припиняє свою дію у день, коли набуде чинності конституція, ухвалена вільним рішенням німецького народу.

Витяг із Конституції Німеччини від 11 серпня 1919 року

(Веймарська конституція)

Релігія і релігійні громади

Стаття 136

- (1)** Політичні і громадянські права й обов'язки не залежать та не обмежуються здійсненням свободи віросповідання.
- (2)** Користування політичними громадянськими правами, а також допуск до державних посад не залежать від віросповідання.
- (3)** Ніхто не зобов'язаний розкривати своїх релігійних переконання. Органи влади мають право запитувати про приналежність до релігійної громади лише в разі, якщо від цього залежать права й обов'язки або якщо цього вимагає статистичне дослідження, що проводиться на підставі закону.
- (4)** Ніхто не може бути примушений до участі в церковних обрядах або урочистостях, так само як і до участі в релігійних ритуалах або до використання релігійної форми присяги.

Стаття 137

- (1)** Церква відділена від держави.
- (2)** Гарантується свобода організації в релігійні об'єднання. Організація релігійних об'єднань в межах території колишньої Німеччини не підлягає жодним обмеженням.
- (3)** Кожне релігійне об'єднання самостійно регулює свої справи й управляє ними в межах закону, що застосовується до всіх. Воно вирішує питання щодо заміщення посад без участі держави або громадянської спільноти.
- (4)** Релігійні об'єднання набувають правоздатності відповідно до загальних положень цивільного права.
- (5)** Релігійні об'єднання залишаються установами публічного права, якщо були такими до цього часу. Іншим релігійним об'єднанням за їхньою заявою мають надаватися такі самі права, якщо їхні статут і кількість членів забезпечують тривалість їхнього існування. Якщо кілька таких публічно-правових релігійних об'єднань організуються в союз, то й такий союз є установою публічного права.

- (6) Релігійні об'єднання, які є корпораціями публічного права, мають право стягувати податки на підставі цивільних списків платників податків відповідно до положень законодавства земель.
- (7) Такі самі права, як і релігійним об'єднанням, надаються тим об'єднанням, що визначають своїм завданням формування світогляду.
- (8) Якщо виконання зазначених положень вимагає подальшого регулювання, то це належить до законодавчої компетенції земель.

Стаття 138

- (1) Державні виплати релігійним об'єднанням, що ґрунтуються на законі, договорі або на особливих правових титулах, можуть бути замінені лише відповідно до законодавства землі. Відповідні основні положення встановлюються законодавством Німеччини.
- (2) Релігійним об'єднанням і релігійним союзам гарантується право власності й інші права на заклади, установи й інше майно, призначене для відправлення культу, викладання і благочинної діяльності.

Стаття 139

Неділя й визнані державою святкові дні охороняються законом як вихідні дні та дні духовного благочестя.

Стаття 141

За наявності потреби у службі Божій і в душпастирстві в армії, у лікарнях, у місцях позбавлення волі або в інших громадських установах релігійним об'єднанням дозволяється відправлення культових дій, під час яких повинен бути виключений будь-який примус.

Єдність, право та свобода –
для німецької Вітчизни!
Разом прагнемо до цього,
по-братерськи, серцем і рукою!

Єдність, право і свобода –
запорука щастя.
Хай квітне в сяйві цього щастя,
Хай квітне німецька Вітчизна!

Ei nig keit und Recht und Frei - heit
Da nach lasst uns al le stre - ben

für das deut - sche Va ter land!
brü - der lich mit Herz und Hand!

Ei nig keit und Recht und Frei - heit

sind des Glü ckes Un ter pfand.

Blüh im Glan - ze die - ses Glü - ckes,

blü he, deut sches Va ter land!